Бүгү чурттарның пролетарийлери, катыжыңар!

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилетивгеи

1951 март 31 суббота

№ 64 (2238)

ӨРТЭЭ 20 КӨП.

Бо хүнгү солунда:

Коммунизмниң улуг тудугларында (1 арын).
Шылгарангай ажылдар дээш Сталинчы шаңналдар (1 арын).
Часкы хову ажылынга чедиишкинниг ужуражыр (1 арын).
ВКП(б) ОБКОМУНУҢ БЕШКИ ПЛЕНУМУ: Улуг назылыг чоннуң ортузунга бижик билбес биче бижиктиг чорукту узуткаар дугайында (2 арын).
Е. Воеводин.—Коллективтиг керээлерниң күүселдезин тодаргай удуртур (3 арын).
Школаларга одаар ыяш белеткээрин дүргедедир (3 арын).
Шүлүк чогаалының «чажыдының» дугайында (3 арын).
Тайбың Пактызы дээш (4 арын).
Германияны боо-чепсеглээринге удур ажылчыннарның Европа конференциязы (4 арын).
Кореяда болуушкуннар (4 арын).

Профэвилелдериниң ажылын шиитпирлии-биле экижидер

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары Ленин—Сталинның партиязының удуртулгазы-биле дайын сөөлүндеги сталинчы беш чылдың планын чедиишкинниг-биле күүсеткеш, коммунизмниң оруу-биле улам бурунгаар тиилелгелиг шимчээшкинни чаа-чаа күштер-биле уламчылып турарлар. Чаалап алдынган чедиишкиннерге профэвилелдери улуг рольди ойнаан, олар болза, социалистиг чарышты калбартырынга, бүдүрүлге планнарын хуусаа бетинде күүседиринге ажылчыннарның, албан-хаакчыттарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның идепкейлиг болгаш инициативтиг чоруун хүн-бүрүде углапшиглеп келгеннер.

Көскү чедиишкиннерни ол ышкаш бистиң областың чамдык профевилелдер организациялары чеьдип алганнар. Чижээлээрге, алгы заводунуң коллективи чарышты эки организастаанының болгаш мурнакчы дуржулгаларны калбаа-биле нептерткениниң түңнелинде 1950 чылда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 22 хуу бедиткен, а чыл планын 116 хуу күүсеткен.

Тудуг трестизиниң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары эрткен чылын планын ажыр күүсеткеннер, тааранылга комбинадының коллективи күрүнеге пландан ажыр 1 миллион 470 муң рубльдиң продукциязын берген. Чадааананың, Бай-Хаактың болгаш Шагаан-Арыгның райүлетпүр-комбинаттары продукцияның бот-өртээн чиигетпишаан, продукцияның шынарын бедидип, бүдүрүлге онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткеннер.

Ынчалза-даа, области профэвилелдериниң чоокта чаа болуп эрткилээн отчёт соңгулдалыг хуралдары 167 комитеттериниң иштинде 69 комитеттериниң ажылдарын багай деп санаан факт болза, профэвилелдериниң области ниитизи-биле ажылы багай байдалда туруп турарын херечилээн. Эрзин районда бүдүн чылдың дургузунда профэвилел кежигүнүнге чаңгыс-даа кижи хүлээп алдынмаан. Сүт-Хөл, Чаа-Хөл, Тожу болгаш Бин-Хем районнарында профэвилел ажылы ыракта куду деңнелде туруп турар. Ол районнарның партия комитеттери профэвилелдериниң ажылдарын удуртпааннар, а профэвилелдериниң область комитеттери профэвилелдериниң кудуку организациялары-биле харылзаны үзүп, оларның ажылдарының деңдии кошкак болгаш сандаргай байдалынга тааржып олурганнар.

Профэвилелдериниң организациялары совет ажыл-агый, культур тургузуунуң бүгү-ле адырларының талазы-биле удуртур ажылдарга бодунуң иштинден эң эки үндүрзүн дээш, социалитсиг чарыштың кижилерни улам хөй-хөйү-биле белеткеп организаторлары болгаш күш-ажылдың бедик бүдүрүмчелиг чоруу дээш демиселдиң инициаторжулары болзун дээш, —оларны профэвилелдериниң обкомнарының болгаш чер-черниң партия органнарының талазындан удуртулганы шиитпирлии-биле экижидер херек.

Областың профес чөвүлели болгаш профэвилелдериниң обкомнары профэвилелдериниң организацияларынга политик-кижизидилгелиг ажылдарны калбартырынга, 1951 чылдың ажыл-агый сорулгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң демиселинге ажылчы чоннарның идепкейин улам ыңай бедидиринге онза кичээнгейни салбышаан, профэвилелдериниң X съездизиниң болгаш ВЦСПС-тиң бешки пленумунуң шиитпирлеринге холбаштыр боттарының ажылдарын үндезини-биле эде турган ужурлуг. Партияның районнар комитеттери болза, профэвилелдериниң ажылдарының байдалын үргүлчү сонуургап көөр, чер-чер комитеттериниң отчёттарын дыңнап, оларга практиктиг дузаламчыларны көргүзер хүлээлгелиглер.

Профэвилелдер организациялары чурттуң эң эки стахановчуларының дуржулгаларын өөреириниң болгаш нептерединиң талазы-биле ажылды эргежок чугула күштелдирер, чер-чер комитеттериниң чанында турар комиссияларның ажылдарын сегидер, шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлелдерни калбартыр, ажылчыннарның болгаш албан хаакчыттарның үнүнге, оларның санал-оналдарынга дыңнангыр болур херек. Ажылчыннарның ниити санының 70 хуузундан эвээжин социалистиг чарышта хаара тудуп турар Кызылдың автотранспорт конторазы, аъш-чем комбинадының профэвилел комитединиң чанында комиссияларның багай ажылдап турары, профэвилел комитединиң идип үндүрген чөптүг айтырыглардан Шагаан-Арыг МТС-ниң директору эш Гордейниң хүлээп албайн турары четпестер дугайында чижектерде кирип турары билдингир. Ындыг четпестер узуткатынар ужурлуг.

Область типографиязының коллективи бүдүрүлге планын январьде 120 хуу, февральде 124,6 хуу күүсетпишаан, май мурнуу чарыының социалистиг чарыжын калбартырының инициатору болган болгаш чылдың баштайгы чартыының планын хуусаа бетинде күүседири, иштики резервилерни ажыглаары, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, бот-өртекти кудуладыры, чиг этти, материалдарны, электроэнергиязын камнаары дээш чарышка катыжарынче Кызыл хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын болгаш албан хаакчыттарын кыйгырган, типографияның ажылчын, албан хаакчыттары ажылчы чоннарның бүгү делегей байырлалы Майның 1-де дөрт айның бүдүрүлге планын 120 хуу күүседирин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 10 хуу бедидерин хүлээнгеннер.

Оларның ол кыйгырыы болза, үүгле хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының эвес, харын областың ниити ажылчы чонунуң идепкейин кодүрери чигзиниг чок. Профэвилелдериниң организациялары болза, май мурнуу чарыының социалистиг чарыжына ажылчы чоннарның эң-не калбак массазын киириштирер, эң эки дуржулгаларны нептередирин организастаар, бүдүрүлгениң хожудап турар участоктарын мурнакчыларның деңнелинге, а чыъдып каап турар ажылчыннарны эң дээре стахановчуларның деңнелинге чедир көдүрер сорулгалыг.

Күрүне албан черлериниң, совхозтарның болгаш машина-трактор станцияларының профэвилелдер кежигүннериниң мурнунда улуг болгаш харыысалгалыг сорулгалар туруп турар. «Элегес» совхозтуң коллективи часкы тарылгага үлегерлии-биле белеткенир дээш демисешпишаан, үрезин уруушкунунуң планын 104,8 хуу күүсеткен. Тракторлар септелгезинде стахановчу күш-ажылдың чижектерин Сүт-Хөл МТС-ниң механизаторлары көргүскеннер. Көдээ ажыл-агый ажылчыннарының чер-чер комитеттери болза, 1951 чылда байлак дүжүт дээш, часкы тарылганың материалдыг, ажыл-агый белеткелдерин чогуур үезинде болгаш бедик шынарлыг боттандырар хүлээлгелиг.

Бистиң областың профэвилелдериниң күзел-сонуургалы, — социалистиг чарыштың чаа күчүлүг чалгыын көдүрер, чазактың болгаш партияның берген онаалдаларын чедиишкинниг күүседиринге ажылчыннарны болгаш албан хаакчыттарны соксаал чокка мобилизастаар. Партия организациялары болза, профэвилелдериниң ажылдарын хүн-бүрү удуртурун боттандырбышаан, коммунизм тургузуушкунунуң хереэнге профэвилелдер организацияларының ролюн бедидер ужурлуг.

Шылгарангай ажылдар дээш Сталинчы шаңналдар

1950 чылда шылгарангай эртем ажылдары, чогаадылгалар болгаш бүдүрүлге ажылдарының методтарын үндезининден сайзырангайжытканы дээш, база литератураның болгаш уран-үүлдер талазы-биле шылгарангай чогаалдар дээш Сталинчы шаңналдарны ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели тывыскан.

Физика эртемнериниң талазы-биле 200.000 рубль хемчээлдиг бир дугаар чергениң шаңналдарын: физика-математика эртемнериниң доктору **Л. М. Бреховскихке** баштаткан бөлүк физиктерге—акустика талазы-биле эртем шинчилелдер дээш, база ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының П. Н. Лебедев аттыг Физика институдунуң академик **Д. В. Скобельцынга** баштаткан бөлүк эртем ажылдакчыларынга—космиктиг херелдерде электрон-ядро чаъстыыш-ыышын болгаш ядро-каскадтыг чорудулганы ажытканы болгаш шинчилээни дээш тывыскан. 100.000 рубль хемчээлдиг ийи дугаар чергениң шаңналдарын: Украин ССР-ниң Эртемнер Академиязының корреспондент-кежигүнү **Б. Г. Лазаревке**—чавыс температурлуг турда металлдарның магниттиг мөзүзүн шинчилээни дээш база чиик изотоп-биле гелийни холуштурарының чаа методу дээш; профессор **В. В. Тарасовка**—кадыг чүүлдериниң изиир хемчээличин чаа квантылыг теориязын ажылдап кылганы дээш, база Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университединиң профессору **Я. П. Терлецкийге**—индуксилиг дүргедедикчилериниң болгаш космиктиг херелдериниң тывылганының теориязының талазы-биле ажылы дээш тывыскан.

Механика-математика эртемнериниң талазы-биле ийи дугаар чергениң шаңналдарын тывысканы: физика-математик эртемнериниң доктору **И. М. Гельфандыга**—бөлүктерни чогаадырының теориязының талазы-биле ажылы дээш Москваның күрүне университединиң профессору **Д. Е. Меньшовка**—тригонометрлиг одуругларның теориязының шинчилели дээш.

Техника эртемнериниң талазы-биле шылгарангай ажылдары дээш академик **Е. А. Чудаковка**, профессор **А. В. Лыковка** шаңналдарны тывыскан. Волга-Донвуң тудугларының, Куйбышевтиң болгаш Сталинградтың сүг күжү-биле ажылдаар электри станцияларының, Туркмениянның Кол каналының төлевилелдеринге ажыглап турар «хемниң гидротехниказының гидрологтуг үндезиннерин» шинчилеп кылган **С. Н. Крицкий, М. Ф. Менкель, К. И. Россинский** болгаш өске-даа инженер-гидротехниктер Сталинчы шаңналды алганнар.

Химика эртемнериниң талазы-биле Сталинчы шаңналды тывысканнар: ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының корреспондент кежигүнү **А. П. Виноградов**—«хөрзүнде ховар болгаш тараан химиктиг элементилериниң геохимиязы» деп ажылы дээш; база **П. Г. Сергеев** болгаш **Б. Д. Кружалов**—органиктиг химияның талазы-биле шинчилелдери дээш. Химия талазы-биле элээн хөй эртем ажылдарны кылганнар Сталинчы шаңналдарның ийи дугаар болгаш үш дугаар чергелеринге киргилээн. Оларның аразында **О. А. Алекин**—ССРЭ-ниң 1300 хемнериниң гидрохимиктиг байдалын шинчилээни болгаш «Ниити гидрохимия» деп өөредилге номун чогаатканы дээш.

Геолог-география эртемнериниң талазы-биле «Далай атлазын» тургусканы дээш профессор **И. С. Исаковка** болгаш ооң өске-даа тургузучуларынга Сталинчы шаңналдарның бир дугаар чергезин тывыскан.

Биология эртемнериниң талазы-биле Сталинчы шаңналдарның бир дугаар чергезин тывысканнар: академик **Л. С. Берг**—«ССРЭ-ниң болгаш ооң кожазы чурттарның дус чок сугларының балыктары» деп эртем ажылы дээш, биология эртемнериниң доктору **В. С. Порецкий** баштадыр бөлүк эртемдээннер—«Диатомолуг анализ» деп эртем ажылы дээш Сталинчы шаңналдарның ийи дугаар чергези-биле шаңнатканнарның аразында ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының корреспондент-кежигүнү **А. А. Авакян**—үнүш организмнерниң хеңжүлдезиниң теориязының талазы-биле шинчилел ажылы дээш, база биология эртеминиң доктору **А. А. Захваткин**—«Оорга сөөгү чок адакы депшилгелиг амытаннарның деңнээшкинниг эмбриологиязы» деп эртем ажылының чогаадыкчызы.

Кодээ ажыл-агый эртемнериниң талазы-биле Сталинчы шаңналдарның бирги чергезин **Б. М. Оливковка, И. В. Ларинга, Ф. И. Филатовка, М. С. Далакишвилиге, М. К. Дараселияга, А. А. Зубрилинге, В. Е. Борковскийге** болгаш ооң-даа өскелерге тывыскан.

Медицина эртемнериниң талазы-биле Сталинчы шаңналдарның бир дугаар чергезин медицина эртемнериниң доктору **М. А. Усневичиге**—нерваның дээди ажылдаашкынын өөренир талазы-биле шинчилел дээш тывыскан. Бо бөлүктүң талазы-биле Сталинчы шаңналдарга киргеннериң аразында—профессор **Г. Ф. Ланг**, профессор **Г. Р. Рубинштейн**, медицина эртемнериниң доктору **Н. К. Боголепов** болгаш өскелер база бар.

Төөгү-билология эртемнериниң талазы-биле ийи дугаар чергениң шаңналын тывысканнар: Эртемнер Академиязының Дыл эртеминиң институдунуң директору, Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университединиң профессору академик **В. В. Виноградов**—«Орус дыл (сөс дугайында грамматиктиг өөредиг)» деп эртем ажылы дээш, төөгү эртемнериниң доктору **Н. А. Машкин**—«Франциипат Августа» дугайында эртем ажылы дээш, төөгү эртемнериниң доктору **Л. П. Потапов**—«Алтайларның төөгүзүнүң талазы-биле очерктер» деп эртем ажылы дээш.

Философия эртемнериниң талазы-биле шаңналдарның ийи дугаар чергезин философия эртемнериниң кандидады **А. А. Рубашевскийге** — «И. В. Мичуриниң теорийлиг чогаалдарының философтуг ужур-дузазы» деп эртем ажылы дээш, шаңналдарның үш дугаар чергезин философия эртемнериниң доктору **Г. Е. Глезерманга**—«ССРЭ-де дарлакчы аңгыларны узуткааны болгаш аңгы талазы-биле ылгавырларны чок болдуры» деп эртем ажылы дээш, философия эртемнериниң кандидады **Д. И. Чесноковка**—«Герценниң мировоззрениези» деп эртем ажылы дээш.

Эртемниң болгаш техниканың төөгүзүнүң талазы-биле шаңналдарның ийи дугаар чергезин Белорусс ССР-ниң Эртемнер Академиязының чиңгине кежигүнү **М. А. Безбородовка**—«М. В. Ломоносов болгаш химия база силикаттарның технологиязының талазы-биле ооң ажылы» болгаш «Д. И. Виноградов орус шаажаңның тургузукчузу» деп монографиялары дээш тывысканнар.

Өөредилге номнарының болгаш хөйге билдингир кылдыр чогаатканы эртем ажылдарының авторлары бо чылын бир дугаарда Сталинчы шаңналдарбиле шаңнаткан. 100 муң рубль хемчээлдиг бир дугаар чергениң шаңналдарын алганнар: академик **И. Ю. Крачковский**—«Арабтың хол бижилгелериниң ажылы» деп хөйге билдингир номну чогаатканы дээш, академик **А. А. Скочинский** болгаш профессор **В. Б. Комаров**—«Рудничная вентиляция» деп өөредилге ному дээш, ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының корреспондент кежигүнү **В. В. Степанов**—«Дифференциалдыг деңнелгелериниң курзу» деп өөредилге ному дээш. 50 муң рубль хемчээлдиг ийи дугаар чергениң шаңналын алганнар: Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университединиң профессору **И. А. Витвер**—«Даштыкы чурттарның эконом географиязы» деп ортумак школага хереглээр өөредилге ному дээш, профессор **С. И. Огнев**—«Ыяштың амыдыралы» деп хөйге билдингир эртем ажылы дээш, **О. Н. Писаржевский**—«Дмитрий Иванович Менделеев» деп ном дээш болгаш оон-даа өскелер шаңнаткылаан.

Литература болгаш уран-үүлдер талазы-биле хөй кижи Сталинчы шаңналдарны алган.

Уран-чечен проза талазы-биле 100.000 рубль хемчээлдиг бир дугаар чергениң шаңналдарын тывысканы: **Ф. В. Гладков** — «Вольница» деп тоожу дээш, база **Г. Е. Николаева** — «Тараа кезилдези» деп роман дээш.

50.000 рубль хемчээлдиг ийи дугаар чергениң шаңналдарын тывысканы: **С. П. Бабаевский** — «Чер кырында чырык» деп (ийи дугаар дептер) роман дээш, **Г. Б. Баширов** — «Хүндүткел» деп роман дээш, **Мирза Ибрагимов** — «Хүн келир» деп роман дээш, **А. В. Кожевников** — «Дириг суг» деп роман дээш, **Н. Н. Никитин** — «Соңгу Аврора» деп роман дээш, **К. Г. Наджми** — «Часкы хаттар» деп роман дээш, **А. Н. Рыбаков**—«Чорудукчулар» деп роман дээш, **М. Д. Соколов** — «Чаштанчылар» деп роман дээш, **А. Н. Чейшвили**—«Дело» деп роман дээш.

25.000 рубль хемчээлдиг үш дугаар чергениң шаңналдарын тывысканы: **С. П. Антонов** — «Машиналар орукбиле чоруп тур» деп рассказтарның ному дээш **Н. З. Бирюков** — «Чайка» деп роман дээш, **А. А. Гудайтис-Гузлявичюс** — «Дарган Игнотастың шыны» деп роман дээш, **В. А. Закруткин** — «Салдап чоруур станица» деп роман дээш, **А. А. Караваева** — «Оттар», «Маң», «Төрээн бажың» деп романнар дээш, **Л. А. Кассиль** болгаш **М. Я. Поляновский** — «Биче оглунуң кудумчузу» деп тоожу дээш, **Б. М. Кербабаев** — «Ак алдынның чуртундан келген Айсолтан» деп тоожу дээш, **В. Н. Собко** — «Тайбыңның магадылалы» деп роман дээш, **М. А. Стельмак** — «Улуг төрел» деп роман дээш, **С. К. Тока** — «Араттың сөзү» деп тоожу дээш, **Ю. В. Трифонов** — «Студентилер» деп тоожу дээш, **М. С. Шагинян** — «Совет Армениянын кезээн аян чоруктар» деп очерктериниң ному дээш, **И. П. Шамякин** — «Ханы агым» деп роман дээш.

Шүлүктүг чогаал талазы-биле бир дугаар чергениң шаңналдарын тывысканы: **А. С. Малышко**—«Ак-көк далайның ындында» деп шүлүктер чыылдазы дээш, **С. Я. Маршак** — «Уругларга шүлүктер» деп чыылда дээш, **С. П. Щипачев** — «Павлик Морозов» деп шүлүглел дээш.

Ийи дугаар чергениң шаңналдары: **Г. А. Абашидзе** — «Ленин Самгориде», «Мурнуку кызыгаарда» деп кезек шүлүктер дээш, **А. А. Сурков** — «Делегейге — тайбың» деп шүлүктер чыылдазы дээш, **Т. Ю. Тильвитис** — «Литваның черинде» деп шүлүглел дээш, **Гамзат Цадаса** — шүлүктериниң «Шилилгези» деп чыылда дээш.

Үш дугаар чергениң шаңналдары: **О. Ф. Берггольц** — «Новороссийск» деп шүлүглел дээш, **П. У. Бровка** — «Амыдыралдың оруу» деп шүлүктер чыылдазы дээш, **П. Н. Воронько** — «Эки эртен», «Тайбың алдарлыг» деп шүлүктер чыылдазы дээш, **Н. И. Казаков** — «Шүлүглел чогаал — ынак өөнүүм» деп шүлүктер чыылдазы дээш, **С. И. Кирсанов** — «Макар Мазай» деп шүлүглел дээш, **Расул Рза**—«Ленин» деп шүлүглел дээш, **Геворк Эмин** — «Чаа орук» деп шүлүктер чыылдазы дээш.

Драматургия талазы-биле ийи дугаар чергениң шаңналдарын тывысканы: **И. О. Мосашвили** — «Сугже дүжүрүнген даштар» деп шии дээш, **А. А. Суров** — «Москваның кырында дан хаязы» деп шии дээш, **А. П. Штейн** — «Адмиралдың тугу» деп шии дээш.

Үш дугаар чергениң шаңналдары: **Н. М. Дьяконов** — «Өнчүлүг куда» деп шии дээш, **А. Е. Корнейчук** — «Калиналыг арыгжыгаш» деп шии дээш, **К. К. Крапивe** — «Хамнаарак куштар ырлажып тур» деп шии дээш, **Ю. П. Чепурин** — «Арын-нүүр» деп шии дээш.

Литература критиказы болгаш уран-үүл шинчилелиниң талазы-биле ийи дугаар чергениң шаңналдарны: **Д. Д. Благойга** — «Пушкинниң чогаадылгалыг оруу» деп ном дээш, үш дугаар шаңналды **В. Н. Орловка** — «1790—1800 чылдарда орус чырыдыкчылар» деп ном дээш тывыскан.

Уран-чечен кинематография талазы-биле бир дугаар чергениң шаңналдарын «Мусоргский», «Хосталган Кыдат», «Москвадан ыракта» деп өөнүг кино чуруктарны болгаш «Чажыт даалга» деп кино чорукту кылган чогаадыкчы коллективтерге тывыскан.

Ийи дугаар чергениң шаңналдарын «Кубань казактары», «Бойлааннарның сүлчээзи», «Жуковский», «Дидим кижилер» деп өөнүг кино чуруктарны болгаш «Александр Попов» деп кино чурукту кылган чогаадыкчы коллективтерге тывыскан.

Үш дугаар чергениң шаңналдарын «Улуг күш» болгаш «Оларның Төрээн чурту бар» деп кино чуруктар дээш тывыскан.

Хрониктиг-документилиг кинематография талазы-биле шаңналдарны «Кыдат улустуң тиилелгези», «Чаа Чехословакия», «Демократтыг Германия», «Совет Латвия», «Совет Эстония» деп өөнүг кино чуруктар дээш, «Эртем болгаш техника» деп кино журналды кылганы дээш, «Күш-ажылга алдар», «Соперниктер» деп кино чуруктар болгаш «Чаартынган чер» деп өөнүг кино чурук дээш тывыскан.

Музыка талазы-биле ийи дугаар чергениң шаңналдарын тывысканы: **Д. Б. Кабалевский** — «Тарастың өг-бүлези» деп операның музыказы дээш, **Ю. С. Мейтус** — «Аныяк гвардия» деп операның музыказы дээш, **А. П. Скультэ** — «Хосталганың Сактазы» деп балеттиг музыказы дээш, **Л. Б. Степанов** — «Иван Болотников» деп операның музыказы дээш, **С. С. Прокофьев** — «Кышкы одаг» деп вокальдыг-симфонуг сюита болгаш «Тайбыңның камгалалында» деп оратория дээш.

Үш дугаар чергениң шаңналдары: **Г. А. Гасанов** — «Сталин дугайында дагестан кантата» дээш, **Г. Л. Жуковский** — «Бүгү-ле чүректен» деп операның музыказы дээш, **М. О. Зариня** — «Валмиериниң маадырлары» деп оратория дээш, **Г. Г. Эрнесакс** — «Шуурганнарның эърии» деп операның музыказы дээш.

Уран чурулга талазы-биле бир дугаар чергениң шаңналын **Б. В. Иоганссонга В. В. Соколовка, Д. К. Тегинге** болгаш **Н. Н. Чебаковка** — «Комсомолдуң III съездизинге В. И. Ленинниң чугаалап турары» деп чурук дээш.

Машина тудуушкунунуң, прибор тудуушкунунуң металлургияның, ажыктыг казар байлактарны шинчилээриниң болгаш казып үндүрериниң, химияның болгаш химиктиг технологияның, энергетиканың, тудуушкуннуң, транспорттуң болгаш харылзааның, көдээ ажыл-агыйның, чиик болгаш чем үлетпүрүнүң, база медицинаның талазы-биле бүдүрүлге ажылының методтарын үндезининден экижиткени болгаш шылгарангай чогаадылгалар дээш Сталинчы шаңналдарны хөй ажылдакчыларга тывыскан.

Графиканың, скульптураның, архитектураның театр-драма уран чүүлүнүң, опера болгаш балет уран чүүлүнүң талазы-биле шылгарангай чогаалдары дээш Сталинчы шаңналдарны база тывыскылаан.

Коммунизмниң улуг тудугларында

ЧҮЬКТЕР ХҮЛЭЭП АЛЫРЫНГА ПРИСТАНЬ.

ТАХИА-ТАШ. (Кара-Калпак АССР). Аму-Дарьяның ам болур суг беллиричиң районунда доштар бүрүнү-биле аштатынган. Коммунизмниң улуг тудугларынга хереглээр чүьктерни ол хемниң суг оруу-биле сөөртү берген. Экскаваторлар, станоктар, аъш-чем болгаш бүдүрүлге бараанар чүдүрген пароходтар орукта чоруп турарлар.

Туркмениянның Кол каналының тудукчулары чүьк хүлээп алырынга эки белеткенип алганнар. Хемниң элезиниг эриинде он-он пароходтарны чаңгыс угда хүлээп аптар пароход доктаар черлерни дүрген темпалар-биле кылган.

Туркменниң Кол каналының тудуунга келген чүьктерни дүрген арга-биле сайгарарын чаа пристаньның ажылчыннары хүлээнип алганнар.

ЧАА ЧЕРЛЕРДЕ

ЖИГУЛЕВ. (Куйбышев область). Куйбышевтиң суг күжү-биле ажылдаар электри станциязының амгы тудуп турары Волганың эриинге эрткен чылын бажыңнар тургулаан. Ам ол бажыңнарның турган черлеринде мөге хүштүг экскаваторлар суг күжү-биле ажылдаар электри станциязының түружун кылыр онгарларны казып турарлар.

Тудуг ажылының эгезинден эгелээш чүс- хире бажыңнарны чаа черлерже соорткен. Өскээр көжүп турарларга күрүне хөй акша хөренгини берип турар.

ЧАА СУУРЛАР

Калач-на-Дону Волга-Доннуң пароходтар чоруур каналының хем ажылдакчыларынга алды чаа суурларны тудуп турар. Олар шупту каналдың болгаш суг кадагалаар черлериниң эриктеринде тутунуп турарлар. Чаа суурлар машина оруу-биле харылзашкан. Суур бүрүзүнде 30—40 хире ийи өг-бүле чурттаар таарымчалыг кирпич бажыңнар тутунгулаан.

Каналдың чоогунда тудугжуларның хоорайжыгажы тутунган. Мында ийи чүс ажыг чуртталганың болгаш эрге чагырга черлериниң бажыңнары тутунгулаан. (СЭТА).

Часкы хову ажылдарынга чедиишкинниг ужуражыр

Хову ажылынче үнүптеринге белен

Чаа-Хөл районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери часкы тарылгага белеткелди чедиишкинниг дооскан.

Бо чылын колхоз 39 тонна 400 килограмм үрезин урар планын күүсеткеш, ооң арыглаашкынын база-ла чедиишкинниг дооскан. Үрезин арыглаар ажылга комсомолчулар Серен-оол, Ымыжап олар идепкейлиг ажылдаан. Колхозтуң дарганнары Шагдыр, Судар олар 22 андазыннарны, 12 илиирлерни эки шынарлыг кылдыр септээн.

Ынчангаш ук артель тарылгаже эгелеп кириптеринге белен болуп турар.

М. ДАВАА.

Часка белеткел кедергей оожум

Улуг-Хем районда Мичурин аттыг колхозтуң (даргазы эш Дамбар) часкы тарылгага белеткели кедергей оожум чоруп турар. Ол колхоз план ёзугаар 365 центнер үрезин белеткээр тургаш, үүгле 299 центнер үрезин уруп алган. 20 гектар ажыг черге ногаа чүүлү тарыыр хирезинде ооң үрезини чаңгыс-даа килограмма чок болуп турар.

Колхозтуң баштаар чери үрезиннерни тыптыннар талазы-биле хаидыг-даа хемчеглер албайн турар. Тарылгага кирер чепсек-херекселдерниң септелгези эгелевээн, 31 андазыннар, 18 илиирлер, 70 хомуттар амдыгаа чедир септелгеже кирбээн чорук тарылга белеткелин чугулага албайн турарын көргүзүп турар. Ынчангаш тарылганың четпестерин дүрген узуткаары-биле шиитпирлиг хемчеглерни алыры негетинип турар.

О. КЕНДЕН.

Хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткен

Таңды районда Будённый аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери колхозту часкы тарылгага белеткээр дугайында бодунга алган хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткен.

Колхозтуң кежигүннери эки ажылдаан. Олар эки шынарлыг үрезинни хереглелге четчири-биле уруп алган. Колхозтуң дарганы Е. Н. Белоусов эки ажылдаан. Эртен даң бажындан кежээ орайга чедир дарганнаар черге маска даажы үзүлбейн турган. Дарган Е. Н. Белоусов тараа чаштырар машиналарны болгаш илиирлерни эки шынарлыг септеп дооскан. Транспорт херекселдерин мергежилдиг колхозчулар Кузнецов, Колупаев олар эки септеп дооскан. 15 тергелерни болгаш фургоннарны септээр хүлээлгезин күүсеткен. Аъттың дериг-херекселдериниң септелгезин колхоз база-ла чедиишкинниг дооскан.

Колхозчулар часкы үер үезинде сарыг сугларны тудар талазы-биле белеткелди чорудуп, удобрениелерни ховуже үндүрүп төп турар. Ол ажылды хову бригадири Г. Никитин удуртуп турар.

Чылгы мал ажылының бригадири Федор Трояков хову бригадазы ховуже үнгүже чедир тарылгага кирер бүгү аъттарны ортумактан өрү деңгилделиг кылдыр азыраар деп хүлээлге алгаш ол хүлээлгезин эки күүседип турар. Аъттарның деңгилдези эки болуп турар. Антон Трояковтуң удуртуп турар тудуг бригадазы багай эвес ажылдап турар. Бригада инек малдың чаа кажаазын туткан, бызаа кажааларын чылыглап септээн. Ол бригадада Огнев, Метелкин олар эки ажылдап турар.

С. ТУШКОВ.

ВКП(б) ОБКОМУНУҢ БЕШКИ ПЛЕНУМУ

Улуг назылыг чоннуң ортузунга бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаар дугайында

ВКП(б) обкомунуң секретари эш Х. К. Базыр-Саттың илеткелинден

ВКП(б) ТК-ның болгаш Совет чазактың хүн-бүрүдеги дузаламчы, сагыш салыышкынының, 1930 чылда тыва бижикти чогаадып кылганының, школаларның калбак четкизин тургусканының, улуг назылыг чоннуң ортузунда бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының ажылын калбартканының ачы-ааы-биле ам бистің областың улуг назылыг чонунуң бижик билири 90 хуу ажып турар.

Ажыл-агайның социалистиг системазы, ону планныг ёзу-биле удуртуру, улус ажыл-агайның бүгү адырларында бүдүрүлгениң калбак механизациязы, эртемниң чедиишкинин бүдүрүлгеге болгаш амыдыралга хереглээри, чурттуң бүгү ажыл-ишчилериниң бедик бижиктиг-биликтиг, культураны, ниитилел хөгжүлдезинің дүрүмнерин билирин, мурнакчы совет эртем-биле чепсегленирин негеп турар.

Улуг назылыг чоннуң ортузунда бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаар херектің кижизидикчи улуг ужур-дузалыын бүрүнү-биле билбишаан, ВКП(б)-ниң обкому, облкүүском сөөлгү ийи чылдың дургузунда ук айтырыгны үш удаа чугаалажып, доктаал шиитпирлерни үндүрүп келген.

Элээн чамдык парторганизациялар бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының чугула сорулгазын шыны-биле билбишаан, ол талазы-биле чүгээр эки түңнелдерни зөргүскеннер. Партияның Сүт-Хөл район организациязы бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының херээн дээре удуртуп турар апарган. Чижээ, өткен чылын 300 кижини өөредир ужурлуг тургаш, 312 кижини бижикке өөреткен. Ам бижик өөредилгезинде 448 кижи өөренип турар. Ол ышкаш, Мөңгүн-Тайга району 1950 чылда 120 кижини өөредир тургаш, 263 кижини бижикке өөреткен.

Ол районнарның ВКП(б) райкомнары, райкүүскомнар бижик өөредилгезинче кичээнгейни хөй-биле салып, культармейжилерни шын шилип ап, бижик бөлүмнерин чөп тургускулааның үстүнде чижектер тодаргай хереченлеп турар. 1950 чылда обласка 4595 өөреникчилиг 442 бижик бөлүмнери ажылдап эткен. Оларга 612 культармейжилер ажылдап турган. Культармейжилерниң хөй кезии боттарының ол чугула хамааты хүлээлгезин ак-сеткилдин-биле күүсеткен. Сүт-Хөлдүң культармейжизи О. Серен 36 кижини бижикке өөреткен, Мөңгүн-Тайганың культармейжизи И. Хажытмаа 34 кижини өөреткен, Таңдының культармейжизи Г. Сергиенко 77 кижини бижикке өөреткен, Улуг-Хемниң культармейжизи В. Түмен-оол 84 кижини өөреткен. Культармейжилерниң арызында эки ажылдаан коммунистер болгаш комсомолчулар база хөй.

Ындыг болза-даа бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаар ажылдың талазы-биле бисте ам-даа улуг четпестер барын билинзе чогуур. Ол чугула херекти партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларындан четпес удуртуп келгенинің түңнелинде, область ам-даа 7 муң ажыг кижилер бижикти номчуп, бижип билбес болуп турар ийикпе, ындыг байдал ол хамаатыларның культура-политиктиг өзүлдезинге шаптык ужураштырып турар.

Бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының херээ, ылаңгыя Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Тес-Хем районнарында кончуг багай чоруп турар. Барыын-Хемчикте 1070, Чөөн-Хемчикте 1200, Бай-Тайгада 500, Тес-Хемде 449 бижик билбес кижилер бар. Ол районнарның ВКП(б) райкомнары, райкүүскомнар бижик өөредилгезинің канчаар чоруп турарының дугайында партия эге организация секретарьлериниң, суму Советтериниң тус-тус культармейжилерниң отчёттарын чугаалашпайн келген болгаш бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаар школа, бөлүмнерниң ажылында бар четпестерни чайладып чидирер, оларның ажылын эжижидер талазынче практиктиг хемчеглерни албайн турарлар. Ол ындыг байдалдың түңнелинде чамдык черлерге бижик бөлүмнери хагдынып турган фактылар хөй-биле көстүп келген.

Кызыл районунда бижик өөредилгези база-ла багай. ВКП(б) обкомунуң бюрозу ол районда бижик өөредилгезинің дугайында партия райкомунуң илеткелин алгаш, ында бар хамык четпестерни дарый чайладып узуткаары-биле ВКП(б) райкомунга, райкүүскомга шыңгыы дааскан турбужа, Кара-оол олар ооң күүселдези дээш демиселе чорутпайн, оон практиктиг түңнел үндүрбейн барганы-биле мурнунда турган 214 кижи амдыгаа чедир-ле бижик билбес хевээр болгаш оларның чүгле 160-ны бижик бөлүмнеринде хаара тутунган.

Бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының херээ өске черлерге бодаарга, Кызыл хоорайда оон дора. ВКП(б)-ниң Кызыл хооркому (эш Степанов), хооркүүском (эш Кузнецов) бижик өөредилгезинің талазы-биле кандыг-даа ажыл чорутпайн келгенинден горло коллективинде 30, тудуг трестизинде 32, идик даараар мастерскаяда 9, электростанцияда 8 кижи бижикти шуут билбес ийикпе, биче билир болуп турар. Оон туржук, дыл литература болгаш төөгү институдунда безин бижик билбес кижилер бар.

Хоорайның аныяк өскенинің ортузунда бижик өөредилгези дыка четпес турган. Хоорайда 40 ажыг комсомолчулар бижик билбес ийикпе кошкак билир турунда, ВЛКСМ-ниң хооркому оларны бижикке өөредир дугайын бодавайн-даа турар.

ВКП(б) кежигүннериниң болгаш кандидаттарының ниити эртем билиин бедидер дугайында партияның үшкү область конференциязының шиитпирин күүседир чорукка партия райкомнарының хөй кезии дыка харыысалга чок байдалды көргүзүп турар. Облпарторганизацияның үчүдүнде кирип турар коммунистерниң чартыынан хөй кезии бижик билбес болгаш бижикти кошкак билир болуп турар.

Большевик партияның политиказын массага угаадып тайылбырлаза, совет мурнакчы эртемге үндезилеп, оларның культурлуг деңнелин калбартса, Ленин—Сталинның тиилетирбес идеяларын соксаал чок пропагандалаза чогуур, областың парторганизациязының хүрээлениндe ынча хөй коммунистер бижик билбес болгаш биче бижиктиг болуп турары канчап-даа таарышпас дээрзи бистің шуттувуска билдингир ышкаш.

Ажылчы чоннуң эртем билиниң бедиишкининге, ылаңгыя биче бижиктиг чорукту узуткаарының херээнге ажылчын болгаш көдээ аныяктарның кежээки школалары улуг ужур-дузалыг болур турбужа, оларның ажылы база-ла дыка улуг четпестерге таваржып турар. Кызылдың кежээки школазы 500 аныяктарны өөредир планныг тургаш, чүгле 266 кижини хаара туткан. Кежээки школаларда өөредилгениң шынары болгаш өөреникчилерниң кичээлдерге кээп турарының шынары куду. ВЛКСМ-ниң обкому, хооркому, райкомнары кежээки школаларның ажылынче окта-ла четпес сагыш салып турар.

Партия, советтің, ажыл-агый организацияларының чамдык удуртукчулары кежээки школаларның ажылыага дузалажырының улуу, харын аныяктарны кичээлче ынатпайн турар түүлдер бар. Чижээ, Шагаан-Арыг МТС-тің директору эш Гордей «Мээң аныяк ажылчынарымның иштинден кым кижи школага өөренир ужурлуг ул дээрзин, школа директорундан барып айтырарым четикпээн бе?... Далаштыг ажыл бар турда, школаже аныяк ажылчыным баргызып шыдавас мен» — дээн.

Ажылчын болгаш көдээ аныяктарның кежээки школаларының башкылаарының ажылында формализм колдатыштаан, башкылар-биле ажыл чорутпайн турарының уламындан оларда методтуг ажылдың деңнели хамыктың куду. Хоорайның болгаш районнарның кежээки школаларының ажылын ханызы-биле сонуургап көрбейн, кыры-биле эренгей удуртуп турар.

Чоннуң ортузунда бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының ажылындан облкүүском, райкүүскомнар шуутла хоорлуп чайлааннар. Бижик өөредилгезинің бөлүмнеринге, школаларынга удуртулганы өкижидер дугайында улус өөредилге органнарындан, суур, суму Советтериндeн кандыг-даа негелде салбайн турар. Чоннуң бижик өөредилгези ышкаш, улус чырыдыышкынының ол хире чугула айтырыын облоно эта-чаягаарлаашкынныг байдалче киирип, аңаа удуртулганы концеляр-бюрократсыг ёзу-биле болдуруп келген. Облоно болгаш ооң чер-черде органнары бижик өөредилгезинің бөлүмнерин өөредилге номнары, саазын, карандаш-биле кончуг четпес хандырып, культармейжилерниң шилип алыышкынын, оларга методтуг дузаламчыны, арга дуржулга солуушкунун барык-ла боттандырбайн турар. Бижик билбести узуткаарының херээнде школа башкыларының киржилгези кончуг кошкак.

Облононуң ажылдакчылары районнарга чорааш, чүгле школалар ажылын эренгейлеп көөр боордан башка, бижик өөредилгезинге мырыңай-ла дегбейн турарлар. Чижээ, эштер Григоренко, Курченко олар чоокта чаа Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнарынга чорааш, бижик өөредилгезинің, кежээки школаларның талазы-биле үүнү-даа кылбайн, дедир шапкылажып чаныр келгеннер.

Улус өөредилге органнарының талазындан чоннуң чырыдыышкын ажылын багай удуртуп келгениниң түңнелинде, 1950 чылда обласка бижик билбести узуткаарының херээнге чарыгдаары-биле күрүнеден көрдүнген 235 муң рубльдің чүгле 131 муңу ажыглатынган.

Ооң-биле чергелештир, облпрофчөвүлелдің, ооң тус-тус организацияларының, база культура-чырыдыышкын албан черлериниң талазындан чоннуң бижик өөредилгезинге мырыңай-ла киришпейн турарын шыңгыы демдеглезе чогуур.

Мынчангаш сорулгалар болза:

Чоннуң ортузунда бижик билбес, биче бижиктиг чорукту дүрген узуткаарының талазы-биле улус өөредилге органнарының харыысалгазын бедидип, идеологтуг ажылдың ол чугула адырынга удуртулганың стилин үндезини-биле өскертир херек. Бижик өөредилге бөлүмнериниң, культармейжилерниң ажылынче ханызы-биле сиңнигип кирбишаан, оларга практиктиг удуртулганы чидии-биле күштелдирип, ажылдың эки дуржулгаларын үзүктелчок өөренип, нептередири чугула. Культармейжилерниң семинарларын эртирер, ук ажылга эки түңнелдерни көргүзүп турарларның арга-дуржулгазын калбартыр, методтуг дузаламчыны көргүзер талазы-биле облононуң ажылдакчыларын районнарже үзүк чок аңтарып үндүрүлээр.

ВЛКСМ-ниң обкому, ооң секретарьлери эштер Алдын-оол, Мохов, база комсомол райкомнары, оларның тус-тус эге организациялары бижик билбес чорукту узуткаарының херээнге, ажылчын болгаш көдээ аныяктар школаларның ажылынга боттарының хамаарылгазын үндезини-биле өскертип, ол ажылдарны шыңгыырадыр дээш демиселдің мурнуку олуруун ээлээн турар ужурлуг. Культармейжилерниң шилип алыышкыны, бижик бөлүмнерин, кежээки школаларны өөреникчилер-биле четчелеп долдурары дээн чижектиг айтырыгларны улус өөредилгезинің органнары-биле кады шиитпирлеп, ук айтырыгларның ажыл-ишчи удуртулгазын, шыңгыы контролюн бодунун холунга быжыы-биле алыр херек.

Областың профэвилелдери, культура-чырыдыышкын албан черлери бижик өөредилгезинден хоорлуп чайлавайн, ону боттарының төрээн херээ кылдыр көрбүшаан, аңаа калбак киржилгени чеьдип алган турары чугула. Клубтарның, культура бажыңнарының, библиотекаларның, кызыл булуңнарының, көжер өглерниң ажылын бижик билбести узуткаарынче, ажылчы чоннуң культурлуг деңнелин бедидеринче бүрүн угландыр турзугар.

ВКП(б)-ниң обкомундан эгелээш, тус-тус райкомнарга, эге организацияларга чедир чоннуң ортузунда бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының херээн мурнундагы ышкаш чедир үнелеп көрбейн баар чорукту мооң-биле төнчүзүн салып, областың амгы социалистиг чаартылгазынга бижик өөредилгезинің төөгүлүг ужур-дузалын бедиидиле үнелеп көрбүшаан, культура фронтузунуң ол чугула адырынга хүн-бүрүнүң большевикчи удуртулгазын, шыңгыы контрольду хандырып, ол культпоходка бүгү коммунистерниң мурнакчы ролюн бедидип, интеллигенцияның болгаш областың бүгү хөй-ниитизинің идепкейлиг киржилгезин чугаажокка хандырган турар ужурлуг. Бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының талазы-биле коммунистерге партияның шынгыы даалгаларын берип, шыырак билиглиг коммунист, комсомолчу бүрүзү-ле чыл дургузунда ийиден эвээш эвес кижини бижикке өөреткен турарын чеьдип алыр. Областа бижик билбес, бижикти биче билирлериниң хөй кезии херээжен чон болуп турарын барымдалааш, оларның ортузунга бижик өөредилгезин таарыштыр организастап, ол херекке херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдистерниң харыысалгазын улгатырза чогуур. Чер-черде бижик бөлүмнериниң, тус-тус культармейжилерниң ажылының дугайында партия эге организация секретарьлериниң, улус өөредилге органнарының илеткелдерин ВКП(б) райкомнарының бюроларынга өй-өйде ап дыңнап, илеретинген четпестерни чайладып узуткаары-биле шиитпирлиг хемчеглерни алыр.

Бижик өөредилгезин өөредилге номнары, саазын, карандаш болгаш өскеда эргежок чугула херекселдер-биле үзүктел чок хандырар дугайында улус өөредилге органнарынга, садыг организацияларга негелдени күштелдирил, бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының херээнге райкүүскомнарның, суур, суму Советтериниң харыысалгазын улгатырар.

Ең эки культармейжилерниң ажылының дуржулгазын калбаа-биле нептередир, оларның идепкейин көдүрер сорулга-биле область солуннарының арыннарынга хүндүлел самбыраларын тургускулааш, оларга мурнакчы культармейжилерни хөй-биле чырыдар болгаш бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарын чедиишкинниг шиитпирлеп турар мурнакчы районну шаңнаары-биле ВКП(б) обкомунуң, облкүүскомнуң шилчиир кызыл тугун турзугары чугула.

«Бүгү ажылчыннарны болгаш тараачыннарны эртем билиглиг, культурлуг кижилер болдурар күзелдиг бис, ону бис чогуур өйүнде кылып шыдаар-даа бис» — деп эш Сталинның партияның XVIII-ки съездинге чугаалаан төөгүлүг чугаазын бистің обласка бижик билбес, биче бижиктиг чорукту 1951 чылда узуткаары дээш демиселдің кол лозуңу болдурар ужурлуг бис.

Мынчангаш ВКП(б) обкомунуң пленуму областа бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының херээнде бар четпестерни илеретпишаан, Тыва областы чоокку кыска хуусааның дургузунда кыдыындан кыра бижиктиг область болдурар дээш, ол четпестерни ажып эртериниң оруктарын айыткан турар дээрзинге чигзиниң турбас. Бистің чуртка коммунизмни тудуп турзугар талазы-биле большевиктер партиязының, дээди башкы болгаш баштыңчы эш Сталинның бүгү совет улустуң мурнунга салган сорулгаларын күүседири дээш, Совет Тываның партийжи болгаш партия кежигүнү эвес большевиктери чедиишкинниг демисежип-даа шыдаар.

вас херээженнериниң ортузунда бижик бөлүмнери турзугустунмаан.

Херээжен чоннуң ортузунда бижик өөредилгезиниң багай чоруп турар дугайында ВКП(б) райкомнарының херээннер ортузунга ажыл чорудар килдистери, ол ышкаш мен-даа буруулуг бис. Ындыг болза-даа, ук ажылды шуут эргелезе чогуур облононуң, ооң тус-тус килдистериниң дугайын маңаа ыыттавайн барып болбас. Облоно (эш Сердобов) бижик өөредилгезинче шынап-ла кончуг кошкак кичээнгей салып турар. Бижик бөлүмнериниң ажылының шуудавайн турар чылдагааны, облопочуң талазындан культармейжилерге башкылаашкынның методтуг дузаламчызын көргүспейн, бөлүмнүң өөреникчилерин өөредилгениң эргежок чугула материалдары-биле мырыңай-ла четпес хандырып турарында. Чер-черде бижик бөлүмнериниң кичээлдери үстүп, эренгей чоруп турарының бир кол чылдагааны ында.

ВЛКСМ обкомунуң секретари эш **Моховтуң** чугаалааны — чоннуң ортузунга бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле областың комсомол организациязы элээн чамдык ажылдарны кылган. Эрткен чылын обласка 200 комсомолчу культармейжилер ажылдап, 2000 бижик билбес, 1500 биче бижиктиглерни бижикке өөреткен. Бо чылын 500 комсомолчулар культармейжилер болуп ажылдап турар. Оларның иштинде элээн бедик түңнелдерни көргүзүп, эки ажылдап турар комсомолчулар хөй.

Ындыг болза-даа, бижик өөредилгезинге комсомолдуң киржилгези ам-даа кошкак дээрзин чугаалавас аргажок. Оон туржук, комсомолчуларның боттарының ниити эртем билиниң бедилгезинде безин четпестер хөй. Бижикти шуут ийикпе кошкак билир комсомолчулар болгаш аныяктар база-ла эвээш эвес.

Моон алгаш көөрге, ВЛКСМ-ниң обкому, райкомнары комсомолчуларның, аныяктарның чүгле политчырыдыышкынынче кол кичээнгей салгаш, оларның ниити эртем билиин, ылангыя бижик билир чоруун бедидеринче чогуур сагыш салбайн, чаңгыс талалыг ажылдап келгенивис тодаргай-дыр.

Бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының ажылында улуг четпестерниң үндезин чылдагааны облононуң, районнарда ооң тус-тус килдистериниң талазындан культармейжилерни шилип алыр, оларны белеткээрин большевикчи принцип-биле эвес, таварышкан-на кижини, ооң билииниң деңнелин, ук ажылды кылып шыдаар, шыдавазын өөренип көрбейн, ажылдадып турарында. Культармейжилерниң арга-дуржулга солуушкунунуң хуралдарын, таныштырылгалыг семинарларны үргүлүү чорудар ужурлуг турган. Облоно ындыг хемчеглерни барык-ла чорутпайн келген.

Ооң-биле чергелештир, областың бижик өөредилгезинде учёт даңзының сандаргай байдалын чугаалаза чогуур. Чамдык черлерде культармейжилерниң саны бөлүм өөреникчилериниң санындан каш катап хөй. Областа бижик билбестерниң, биче бижиктиглерниң тодаргай саны чок.

ВКП(б) Таңды райкомунуң секретари эш **Шкляевтиң** чугаалааны — Таңды районунда эрткен чылын бижик өөредилгези канчаар эрткениниң дугайында тодаргай учёт районода чок. Ынчангаш чүгле бо чылдыын чугаалаар мен. Ам бистің районда 116 бижик билбестерни, 109 биче бижиктиглерни хаара тудуп турар 14 бөлүм бар. Оларда 20 культармейжилер ажылдап турар. Культармейжилериниң аразында Ершова, Аккоол ышкаш эрткен-даа чылдарда, бодаа чылын эки ажылдап турар эштер бар. Оларның эки дуржулгазы районуң бүгү культармейжилериниң ниити херээ апарган.

Ынчаарга, ВКП(б)-ниң Таңды райкому районга бижик өөредилгезин кончуг четпес удуртуп келгенин маңаа боттшүгүмчүлелчи ёзу-биле билинзе чогуур. Районда бижик өөредилгезинге өөредилге номнарының, кыдырааш, карандаш болгаш өске-даа бижик херекселдериниң хандырылгазы багай болуп келген. Ол дугайында улуг бурууну облонога онааштырар херек. Бижик өөредилгезин чүгле облоно эвес, харын ВКП(б)-ниң обкомундан эгелээш четпес удуртуп турар. Обкомнуң секретарьлериниң эгелээш, килдистер эргелекчилери, инструкторларга чедир-ле районнарга чорааш, бижик өөредилгезин мырыңай-ла сонуургавас боор чүве. Ылаңгыя эштер Норбу, Горелов олар, кажан Тес-Хемге ажылдап турумда, аңаа каш удаа чорааннар. Ынчалза-даа, бижик өөредилгезиниң дугайында олар бистен чаңгыс-даа айтырыг салып көрбээннер.

Облкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш **Анчиманың** айыгканы — чурттакчы чоннуң ортузунда бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының ажылы комсомол организацияларының база төрээн херээ болур турбужа, ВЛКСМ обкомунуң секретари эш Мохов маңаа берген саналынга бодун ол четпестерден чайлаткаш, хамык бурууну чүгле облононуң кырынче чаякаап кагды. Хамыктың мурнунда бодунга хамаарышкан четпестерни миннип чугаалаар ужурлуг турган.

Областа 14 хардан 50 хар чедир пазылыг чурттакчы чоннуң ортузунда бижик билбес болгаш биче бижиктиг кылдыр санатыып турарларның барык 70 чыгам хуузу херээженнерге онаажып турар.

Ынчалзажок, областа бижик өөредилгезиниң талазы-биле чамдык чедиишкиннерни демдеглевейн баар болза хоржок. Партия болгаш чазаавыстың улуг сагыш салыышкынының ачызы-биле бис, сөөлгү чылдарда бижик өөредилгезиниң талазы-биле элээн көскү чедиишкиннерлиг болган бис. Ылангыя 1949—50 өөредилге чылында биске 8240 кижи бижик билбес, 12712 кижи биче бижиктиг кылдыр санатынып турган болза, оларның иштинден бижикти шуут билбес 4349 кижини, биче билир 3000 кижини бижикке өөредип шыдаан бис. Бо талазы-биле Сүт-Хөл району шынапла элээн эки ажылдаан. Ийи чыл бурунгаар аңаа 644 кижи бижик билбес ийикпе биче билир турган болза, ам чүгле оларның чартыынан эвээжи арткан.

Бижик өөредилгезинде бар четпестерни дарый узуткавышаан, 1951 чылды обласка бижик билбести узуткаарының шиитпирлиг чылы болдуруп, бүгү-ниитинің хүжүн ол чугула походче сырый мөөңнээр херек.

Областың улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи эш **Сердобовтуң** чугаалааны — маңаа кылдынган илеткел-даа, бердинген саналдар-даа боттшүгүмчүлелчи эвес болуп турарын айытса чогуур. Улуг улустуң бижик өөредилгези бистің областың мурнунда салдынып турар сорулгаларның база бир чугула кезээ дээрзи чугаажок. Ындыг турбужа, ону багай удуртуп турарывыс канчап-даа таарышпас. Ол дугайында облонону, ооң эргелекчизи мени эштерниң маңаа шүгүмчүлээни чөп, ону бүрүнү-биле хүлээп алыр мен. Ынчаарга, ВКП(б) райкомнарының, обкомунуң-даа талазындан бо чугула ажылче кичээнгей салып турары кандыгыл, ынчаш? База-ла ыракта четпес. Маңаа санал берген эштер ол дугайын шоолугла миннип чугаалавады.

Херээженнериниң ортузунда бижик өөредилгези багай организастатынганы шын. ВКП(б) обкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи эш Норбу маңаа элээн чечен шүгүмчүлел кылды. Ынчаарга, областа дыка хөй херээженнер бижик билбес болгаш биче бижиктиг болуп турунда, оларны удуртуп турар тускай килдис ол талазы-биле база шимченип ажылдаар ужурлуг турган. А эш Норбу бодунуң илеткел, информацияларынга демдеглээр, эки ажылдыг херээжен башкылар херек апарган болза, чүгле ынчаарда телефоннап келир боордан башка, херээженнериниң бижик өөредилгезиниң талазы-биле кылыпкан көскү ажылы шуут чок.

Культармейжилер шилип алыышкыны четпес чоруп келгени шын. Ону чүгле облоно эвес, харын ВКП(б)-ниң райкомнары база шиитпирлээр ужурлуг турган. Илеткел чүге бот-шүгүмчүлелчи эвес болганыл дизе, ВКП(б) обкомунуң бюрозу бижик өөредилгезиниң дугайында доктаалдарны каш удаа үндүрүп келген хирезинде оларның күүселдезинге хыналданы кошкак чорукан. Ылаңгыя районда бижик өөредилгезиниң дугайында эрткен күзүн ВКП(б) Кызыл райкомунуң илеткелин ап, доктаал үндүргеш, ооң күүселдезин хынавайн барганы-биле ол район ук айтырыгны шиитпирлеп шыдавайн барган. База бо чылдың эгезинде районнарга культармейжилерниң семинарларын эртиргилээр дугайында партия райкомнарынга дагзып доктаал үндүргеш, ооң күүселдезин база-ла хынаваан. Ооң ужурундан элээн чамдык районнарга ол чугула хемчег чорутунмаан. Эш Базыр-Сат ол дугайында чаңгыс-даа сөс чугаалавады.

Эш Мохов маңаа облонону болгаш өскелерни-даа шүгүмчүледи. А бижик өөредилгезиниң дугайында комсомол организацияларының шугуму-биле кылыпкан, ындыг-ла онза бедик түңнел базала көзүлбейн турар. ВЛКСМ-ниң райкомнары, оларның эге организациялары бижик өөредилгезинге киржилгени күштелдирер дугайында айтырыг тургузарга, хейде-ле шуугаар боордан башка, чогум шиитпирлиг хемчеглер албайн келген.

Мынчангаш 1951 чылда бижик билбести узуткаары дээш шыңгыы демиселди чорударынче партия, совет, комсомол организацияларының хамык хүжүн мобилизастаар херек.

Үстүнде саналдардан аңгыда эштер **Чылбак-оол, Бегзи, Манылов** олар база шүгүмчүлелдерни кылгылаан.

Саналдар доозулган соонда пленум бо айтырыгның талазы-биле делегеренгей доктаалды хүлээп алган.

Эш Х. К. Базыр-Саттың илеткелиниң талазы-биле саналдар

«Областа бижик билбес, бижикти биче билир чорукту узуткаар ажылдың байдалы болгаш ону эжижидер хемчеглер дугайында» эш Базыр-Саттың илеткели доозулган соонда, пленумнуң киржикчилери ук айтырыгның талазы-биле санал бээриче шилчээннер.

ВКП(б) Тожу райкомунуң секретари эш **Намзының** чугаалааны — ВКП(б) обкомунуң бешки пленумунуң хүн айтырыынга киирип турар бо айтырыг болза, областың парторганизациязының идеологтуг ажылының база бир чугула кезээ. Эш Базыр-Саттың илеткелинден көөрге, бижикти шуут билбес болгаш биче билир чурттакчы чон бистің областа ам-даа дыка хөй-дүр. Бо хире чугула айтырыгны областың парторганизациязы бодунуң холунга ам-даа быжыы-биле албайн турары канчап-даа таарышпас.

Бистің Тожу районга бо ажыл окта четпес чоруп келген дээрзин пленумнуң мурнунга шуут-ла ажыы-биле билинзе чогуур. Өткен чылын район девискээринге 41 культармейжилер, 23 бижик бөлүмү ажылдап турган. Ам районда 141 кижи бижикти шуут билбес, а 300 ажыг кижи чүгле мөлдүк-калдык үжүглеп билир болуп турар. Оларның иштинден чүгле 39 бижик билбестерни, 19 биче бижиктиглерни бижикке өөредип шыдаан бис. Бижик өөредилгезинге чарыгдаары-биле күрүнеден эткен чылын 5.900 рубльди биске берген турда, ооң чүгле 1000-ун ажыглаанывыс четпес. Тожу ышкаш ол хире эвээш чурттакчылыг районда 400 чыгам кижи бижик билбес болгаш биче бижиктиг болуп турары шынап-ла таарышпас чүве.

Бижик билбести узуткаарының ажылы бистің районда бо чылын база-ла пат чоруп турар. Бүгү районда чүгле 47 кижи бижик өөредилгезинде хаара тутунган. Культармейжилерниң семинарын эртиргилээр дугайында ВКП(б) обком бюрозунуң доктаалы бар турбужа, бис ол чугула хемчегни кончуг багай организастап эртирген бис. Семинарга культармейжилерден 9-ла кижи кээп киришкен.

Чоннуң ортузунда бижик өөредилгезин хүн-бүрү удуртуп эргелезе чогуур районнуң улус өөредилге килдизи, ооң удуртулгазындан шуут чайлааш, чүгле школаларның ажыл-агый айтырыгларын шиитпирлээри-биле өйлежип турар. Облоно бодунуң ол килдизин удуртулгабиле дыка четпес хандырып турар. Облононуң ажылдакчылары районга ийичаңгыс келзе-даа, чүгле школалар ажылын эренгей кыры-биле көөр боордан башка, бижик өөредилгезин мырыңай-ла сонуургавайн турар.

Мынчангаш, районнуң бижик өөредилгезинде четпестерни дарый узуткааш, ук ажылды партияның шыңгыы удуртулгазынга тургузарын пленумнуң мурнунга шуут хүлээнип тур мен.

ВКП(б) обкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи эш **Норбунуң** демдеглээни — кижилерниң үжүк-бижикти кайы хире билириндeн оларның ниити билиниң деңнели хамааржыр. Бижик билбес чорукту узуткаарының ажылы бүгү партия, совет, комсомол, профэвилел организацияларының чугула херээ болур турунда, ол чугула ажылды районнарның улус өөредилге килдистеринге идегеп кааш, ооң боттуг удуртулгазындан барык-ла чүмү-биле хоорлуп чайлаан чорук окта таарышпас.

Бүгү-ниитиниң бижик өөредилгези Бии-Хем, Эрзин дээн чижектиг районнарда хамыктың четпес чоруп турарын база демдеглезе чогуур. Бижик өөредилгези Тываның бүгү чурттакчы чонунуң чартык кезии херээженнериниң ортузунда ыракта-ла четпес чоруп турары эштерге билдингир боор. Ол дугайын илеткелде шыйганы-даа чөп. Күш-ажылчы херээженнериниң ортузунда политиктиг чырыдыышкын ажылы, оларның ниити билиин, культуразын көдүрериниң үндезини — бижик өөредилгези кончуг багай организастатынган. Ылаңгыя чаш уруг-дарыглыг болганы-биле ырак черлерже кичээлге чеьдип шыдаан херээженнериниң ортузунда бижик бөлүмнери тургустунмаан.

Херээжен чоннуң ортузунда бижик өөредилгезиниң багай чоруп турар дугайында ВКП(б) райкомнарының херээннер ортузунга ажыл чорудар килдистери, ол ышкаш мен-даа буруулуг бис. Ындыг болза-даа, ук ажылды шуут эргелезе чогуур облононуң, ооң тус-тус килдистериниң дугайын маңаа ыыттавайн барып болбас. Облоно (эш Сердобов) бижик өөредилгезинче шынап-ла кончуг кошкак кичээнгей салып турар. Бижик бөлүмнериниң ажылының шуудавайн турар чылдагааны, облопочуң талазындан культармейжилерге башкылаашкынның методтуг дузаламчызын көргүспейн, бөлүмнүң өөреникчилерин өөредилгениң эргежок чугула материалдары-биле мырыңай-ла четпес хандырып турарында. Чер-черде бижик бөлүмнериниң кичээлдери үстүп, эренгей чоруп турарының бир кол чылдагааны ында.

ВЛКСМ обкомунуң секретари эш **Моховтуң** чугаалааны — чоннуң ортузунга бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле областың комсомол организациязы элээн чамдык ажылдарны кылган. Эрткен чылын обласка 200 комсомолчу культармейжилер ажылдап, 2000 бижик билбес, 1500 биче бижиктиглерни бижикке өөреткен. Бо чылын 500 комсомолчулар культармейжилер болуп ажылдап турар. Оларның иштинде элээн бедик түңнелдерни көргүзүп, эки ажылдап турар комсомолчулар хөй.

Ындыг болза-даа, бижик өөредилгезинге комсомолдуң киржилгези ам-даа кошкак дээрзин чугаалавас аргажок. Оон туржук, комсомолчуларның боттарының ниити эртем билиниң бедилгезинде безин четпестер хөй. Бижикти шуут ийикпе кошкак билир комсомолчулар болгаш аныяктар база-ла эвээш эвес.

Моон алгаш көөрге, ВЛКСМ-ниң обкому, райкомнары комсомолчуларның, аныяктарның чүгле политчырыдыышкынынче кол кичээнгей салгаш, оларның ниити эртем билиин, ылангыя бижик билир чоруун бедидеринче чогуур сагыш салбайн, чаңгыс талалыг ажылдап келгенивис тодаргай-дыр.

Бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының ажылында улуг четпестерниң үндезин чылдагааны облононуң, районнарда ооң тус-тус килдистериниң талазындан культармейжилерни шилип алыр, оларны белеткээрин большевикчи принцип-биле эвес, таварышкан-на кижини, ооң билииниң деңнелин, ук ажылды кылып шыдаар, шыдавазын өөренип көрбейн, ажылдадып турарында. Культармейжилерниң арга-дуржулга солуушкунунуң хуралдарын, таныштырылгалыг семинарларны үргүлүү чорудар ужурлуг турган. Облоно ындыг хемчеглерни барык-ла чорутпайн келген.

Ооң-биле чергелештир, областың бижик өөредилгезинде учёт даңзының сандаргай байдалын чугаалаза чогуур. Чамдык черлерде культармейжилерниң саны бөлүм өөреникчилериниң санындан каш катап хөй. Областа бижик билбестерниң, биче бижиктиглерниң тодаргай саны чок.

ВКП(б) Таңды райкомунуң секретари эш **Шкляевтиң** чугаалааны — Таңды районунда эрткен чылын бижик өөредилгези канчаар эрткениниң дугайында тодаргай учёт районода чок. Ынчангаш чүгле бо чылдыын чугаалаар мен. Ам бистің районда 116 бижик билбестерни, 109 биче бижиктиглерни хаара тудуп турар 14 бөлүм бар. Оларда 20 культармейжилер ажылдап турар. Культармейжилериниң аразында Ершова, Аккоол ышкаш эрткен-даа чылдарда, бодаа чылын эки ажылдап турар эштер бар. Оларның эки дуржулгазы районуң бүгү культармейжилериниң ниити херээ апарган.

Ынчаарга, ВКП(б)-ниң Таңды райкому районга бижик өөредилгезин кончуг четпес удуртуп келгенин маңаа боттшүгүмчүлелчи ёзу-биле билинзе чогуур. Районда бижик өөредилгезинге өөредилге номнарының, кыдырааш, карандаш болгаш өске-даа бижик херекселдериниң хандырылгазы багай болуп келген. Ол дугайында улуг бурууну облонога онааштырар херек. Бижик өөредилгезин чүгле облоно эвес, харын ВКП(б)-ниң обкомундан эгелээш четпес удуртуп турар. Обкомнуң секретарьлериниң эгелээш, килдистер эргелекчилери, инструкторларга чедир-ле районнарга чорааш, бижик өөредилгезин мырыңай-ла сонуургавас боор чүве. Ылаңгыя эштер Норбу, Горелов олар, кажан Тес-Хемге ажылдап турумда, аңаа каш удаа чорааннар. Ынчалза-даа, бижик өөредилгезиниң дугайында олар бистен чаңгыс-даа айтырыг салып көрбээннер.

Облкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш **Анчиманың** айыгканы — чурттакчы чоннуң ортузунда бижик билбес, биче бижиктиг чорукту узуткаарының ажылы комсомол организацияларының база төрээн херээ болур турбужа, ВЛКСМ обкомунуң секретари эш Мохов маңаа берген саналынга бодун ол четпестерден чайлаткаш, хамык бурууну чүгле облононуң кырынче чаякаап кагды. Хамыктың мурнунда бодунга хамаарышкан четпестерни миннип чугаалаар ужурлуг турган.

Областа 14 хардан 50 хар чедир пазылыг чурттакчы чоннуң ортузунда бижик билбес болгаш биче бижиктиг кылдыр санатыып турарларның барык 70 чыгам хуузу херээженнерге онаажып турар.

Ынчалзажок, областа бижик өөредилгезиниң талазы-биле чамдык чедиишкиннерни демдеглевейн баар болза хоржок. Партия болг

Коллективтиг керээлернин күүселдезин тодаргай удуртур

Социалистиг үлетпүрнүң кайгамчыктыг чедиишкиннеринге болгаш ажылчы чоннарның чаагайжылгазының культурлуг болгаш материалдыг деннелин бедиринге үлетпүр бүдүрүлгелерниң администрациялары биле профэвилел организацияларының аразында чыл бүрүде чарып турар коллективтиг керээлер болза, улуг рольду ойнап турар. Үлетпүр бүдүрүлгелерде, МТС-терде болгаш колхозтарда коллективтиг керээлер организакчы улуг күш болу берген. Коллективтиг керээлер болза, күрүне планнарын күүседиринге болгаш ажыр күүседиринге, продукцияның шынарын экижидеринге болгаш бот-өртекти чиигедиринге, күш-ажылдың мурнакчы методтарын шиңгээдиринге база бүдүрүлгениң культуразын бедиринге деткимчелиг болуп турар.

Ынчалзажок, коллективтиг керээлерниң күүселдезининиң хыналда түңнелиниң көргүзүп турары болза, 1950 чылда бистиң областың ажыл-агый болгаш профэвилел организациялары ажылга эң эки көргүзүглерни чеьдип алырынга бүгү болдунар аргаларны ажыглаваан. Профэвилел болгаш ажыл-агый органнарының кол четпестериниң бирээзи болза, күрүне планнарын күүседир талазы-биле 1950 чылда коллективтиг керээлерге хүлээп алган хүлээлгени хөй-хөй үлетпүр бүдүрүлгелер күүсетпээннер.

Ол үүнү херечилеп турарыл дизе, профэвилел организациялары үлетпүр бүдүрүлгелер, МТС-тер болгаш совхозтар планны хуусаа бетинде күүседиринче ёзулуг демиселди калбартпаан, стахановчуларның патриоттуг эгелээшкинин деткивейн, бүдүрүлгениң чаартыкчыларының дуржулгазын нептеретпейн турган.

1950 чылда областың даг ажылының болгаш чурт үлетпүр бүдүрүлгелериниң талазы-биле, МТС-тер болгаш совхозтар 28 коллективтиг керээлерни чарган турган. Коллективтиг керээлерни чарып турган хуралдарга ажылчыннарның элээн хөй кезии киржип турган болгаш тодаргай санал-оналдарын база берип турганнар.

Профэвилелдериниң эрткен отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга профэвилел кежигүннери үлетпүр бүдүрүлгелерниң, МТС-терниң болгаш совхозтарның бүгү ажыл-чорудулгазын экижидеринге политиктиг чугула документиниң ужур-дузазын үнелеп көрбейн, ону ажыглавайн турар деп профэвилел органнарын болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң чамдык удуртукчуларын шүгүмчүлээн.

Эрткен 1950 чылда Кызыл хоорайның чаңгыс-даа үлетпүр бүдүрүлгези коллективтиг керээни күүсетпээн. Үлетпүр бүдүрүлгелериниң удуртукчулары шүгүмчүлелден чайлаар хөөн-биле коллективтиг керээде алган боттарының хүлээлгелериниң күүселдезининиң дугайында ажылчыннарның болгаш албан хаакчыттарның мурнунга отчёдун бербейн турар, а профэвилел организациялары чамдык ындыг удуртукчуларының ындыг байдалдыг чоруктары-биле эптежип олурар чорук дыка четпес. База ол ышкаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң ниити хуралдарынга ажылчыннарның күш-ажылының камгалалын, оларның амыдырал-чуртталгазының байдалдарын болгаш ажылчы чоннарның культур-амыдырал байдалының хандырылгазын экижидериниң айтырыгларын чугаалажып турган.

1951 чылда бистиң областың үлетпүр бүдүрүлгелерге, транспортка, тудуушкунга, МТС-терге болгаш совхозтарга коллективтиг керээлерни чарары-биле калбарган кампания болза, бүдүрүлгениң чаа-чаа чедиишкиннеринче ажылчыннарны болгаш албан хаакчыттарны мобилизастап турар ажыл-аныйжы политиктиг кампания болуп эртер.

Улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң күрүне планнарын күүседиринге болгаш ажыр күүседиринге ажылчыннарны болгаш албан хаакчыттарны мобилизастаар талазы-биле 1951 чылда коллективтиг керээлерни чарар чорук профэвилел организацияларының чугула сорулгазы болур. 1951 чылда бистиң областың профэвилел организацияларының мурнунда харыысалгалыг болгаш улуг сорулгалар туруп турар. Профэвилел органнарының, ажыл-агый удуртукчуларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларның чугула сорулгазы болза, бүдүрүлгениң бүгү участоктарынга чарышты калбартырын хандырары болур.

Профэвилел организацияларының, ажыл-агый удуртукчуларының ажыл чорудулгазынга бүдүрүлгениң чаартыкчыларының ажылының мурнакчы дуржулгазын пропагандаалары бир чугула черни эөлээн турар ужурлуг.

Бо ажылче профэвилелдериниң бүдүрүлге-массалыг ажылдарының бүгү хевирлери угланган турар: стахановчу школаларны организастаары, инженер Ковалевтуң методу ёзугаар күш-ажылчы стахановчу дуржулганы нептередир, дуржулганы солчур сорулга-биле чөвүлел хуралдарны ажылчыннарның квалификациязын таарыштыр чорудар, аныяк ажылчыннарның ажылынга дузалажыр, ажылдың эң эки методун көргүзери-биле инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш стахановчулар лекция, беседаларны номчуур.

Профэвилелдериниң область комитеттери даг үлетпүрүнүң ажылдакчылары болгаш көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары коллективтиг керээлерни хынаар айтырыгже кичээнгейни сула салып турар. Коллективтиг керээлерниң күүселдезининиң чоруп турарының дугайында айтырыгларны кончуг ховар тургузуп турган болгаш коллективтиг керээлерни күүсетпейн турган үлетпүр бүдүрүлгелериниң чамдык удуртукчуларын анаа-ла көрүп эртирип турган чорук дыка четпес.

Коллективтиг керээлерни чедиишкинниг күүселдириниң кол болгаш шиитпирлиг байдалы болза, оларны күүселдири дээш хүн-бүрүнүң контролю болур. Профэвилелдериниң обкомнары болгаш кудуку организациялары керээде чарган хүлээлгелериниң хыналдазын шаг үргүлчү боттандырар ужурлуг, бо ажылче доктаамал комиссияларны хаара тыртары чугула. Ажыл-агый болгаш профэвилелдериниң организацияларының кол кичээнгейи кайда-ла доктаамал салдынып турар болдур, ол хүлээлгелерни кайда-ла шаг-үргүлчү контрольдап турар болдур үүгле коллективтиг керээлер аңаа эчис сорулганы чеьдип ап болур деп үүвени билир херек.

Коллективтиг керээлериниң күүселдези дээш демиселде чогумчалыг үүлдериниң бирээзи болза, ажылчыннарның хуралдары болур, ол хуралдарга үлетпүр бүдүрүлгелериниң, МТС-терниң болгаш совхозтарның директорларының илеткелдерин болгаш ийи талалыг хүлээлгелериниң күүселдезининиң чоруп турар дугайында профкомнар даргаларының эдеринчи илеткелдерин дыңнап турары чугула. Адаандан өрү эгелээн ол ажыл болза, коллективтиг керээлериниң күүселдезинге четпестерни идепкейлии-биле илередир болгаш шүгүмчүлээр арганы ажылчыннарга болгаш албан хаакчыттарга берип турар, ол четпестерни чайладырынга дузалажып, орукту айтып турар.

Коллективтиг керээлериниң күүселдезинде улуг дузаламчыны профэвилелдериниң область болгаш чер-чер комитеттериниң тургускан комиссиялары дузаламчыны көргүзер ужурлуг, оларның сорулгазы болза, бүдүрүлгениң хүлээлгелериниң күүселдези дээш контрольду бсттандырар, бүдүрүлге планын долдур болгаш ажыр күүседири дээш социалистиг чарышты калбартырынга профкомитеттеринге дузаны көргүзер ужурлуг. Инженер-техниктиг ажылдакчылар-биле оларның хүлээлгези болза, социалистиг хүлээлгелерни ажылдап кылырынга дузалажыр, ол хүлээлгелерни күүседиринге профкомнарга болгаш профбөлүктеринге деткимчени көргүзер. Организастехниктиг хемчеглерниң план күүселдези канчаар чоруп турарының дугайында үлетпүр бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының илеткелдерин профэвилел комитединиң хуралдарынга дыңнап турары эргежок чугула.

Ийи талалыг хүлээлгелериниң күүселдезининиң контролюн организастаарының херээнге бир чугула хүлээлге болза, күш-ажылдың болгаш техниканың айыыл чогунуң камгалалының комиссиязынга онаажып турар. Коллективтиг керээни чарганының сөөлүнде дораан-на профэвилел комитеди күш-ажылдың камгалалының талазы-биле көрдүнген хемчеглерни таарыштырарының болдунар аргалары-биле дүүштүр комиссия болгаш ооң активи кайы хире эки танышкан деп үүвени үргүлчү хынап көрүп турар.

Коллективтиг керээлерни чарар дугайында ВЦСПС-тиң V пленумунуң доктаалы болза, профэвилел организацияларының дайынчы программазы болур. Ол доктаалды күүселдири болза, созет профэвилелдериниң бүгү ажыл-чорудулгазын улам ыңай көдүрери болур.

Е. ВОЕВОДИН,
Профэвилелдериниң Тыва Чөвүлелиниң президиумунуң даргазы.

Станислав область. Май 1-зи аттыг миллионнер колхозтуң аът ажаакчызы М. Д. Гайванюк (оң талазында) кассир Е. В. Лищуктан ажылдап алганы 971 күш-хүнүнге акша ап олурары.

Чуруу Н. Крыловтуу. СЭТА-ның пресслишези.

Колхозчу Күжүгет Харыма

Күжүгет Харыма 1901 чылда ядыы араттың өг-бүлезинге төрүтүнген. Ол 1921 чылга чедир байларның малын кадарып, өөрүшкү чок, чүвээ чедимес, түренги байдалга чурттап чораан.

1917 чылда Россияга тиилээн Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының ачы-хавыяазында Тывага болган национал-хосталгалыг революция Күжүгет Харыма ышкаш ядыы хөлечиктерге хосталганы берген.

1947 чылда Хөнделең сумузунга колхоз тургузар дугайын дыңнаап, эш К. Харыма «мээң бодап чораан күзелим ам-на боттанган-дыр» дээш, чаа организастатынган Ворошилов аттыг колхозка бир дугаарында кирген. Оон бээрле эш К. Харыма колхозтуң ажылынга бодунуң идепкейлиг болгаш чүткүлдүг чоруун көргүзүп, эң идепкейлиглериниң бирээзинде санадып ажылдап турар. Колхозтуң хову ажылынга бир чыл чартык үениң иштинде эң эки ажылдаанын колхоз баштаар чери үнелеп көргеш, ону ук колхозтуң инек, сарлык кадарчызынга киирген.

Бодунуң бүгү назынында мал малдап келген эш К. Харыма колхозтуң ниитилештирген бода малын кадарып малдаарын аңаа идегээнин ол күзелдиниби-биле хүлээп алган. Эш К. Харыма аңаала бөдүүн кадарчы эвес, а харын ол зооветажылдакчыларының берип турар айтыышкын сүмелерин ханызы-биле шингээдип ап турар.

Эш К. Харыма 1949 чылда төрээн 41 инектен 41 бызааны бүрүн камгалап алган. Ынчаарга 1950 чылда ол төрээн 31 сарлыктан 31 бызааны менди өстүрүп алган. Эш К. Харыма ийи чылдың иштинде колхозка 72 баъш бызааларны немей өстүрүп берген.

Эш Харыма ВКП(б) Төп Комитединиң Февраль пленумунуң төөгүлүг доктаалын күүседир чорукка, колхозтарның продукциялыг мал ажылын сайзырадырының үш чыл планын күүседириниң херээнге бодунуң бүгү-ле күштерин болгаш арганларын берип турар. Эш Харыма 1950 чылда бодунуң чүткүлдүг күжү-биле 700 ажыг күш-хүнүн ажылдап алган болгаш ол ам бай шыдалдыг чурттап олурар.

ЛАПЫН,
Барыын-Хемчик районнуң кол зоотехниги.

Чоннуң негелдезин күүседир

Тере-Хөл районнуң Каргы сумузунуң ажылчы чоннары 1951 чылдың декабрьде суму Совединиң даргазынга суму Совединиң депутады эш Данзынны соңгуп алган. Ол болза, депутат Данзынга Каргы сумузунуң ажылчы чоннарының улуг идегелди көргүзүкени ол. Ажылчы чоннуң идегелин күүседириндеп артык хүндүлүг чүве чок деп эш Сталин өөредип турар.

Ындыг турбуже, депутат Данзын бо хүннерге чедир барык дөрт айның иштинде суму Совединиң даргазы хүлээлгезин күүседиринче ам-даа кирбээн. Чүге дээрге, Данзын Чыргаланды чедиг чыл школазының ажыл-агый эргелекчизинде ажылдап турар, ынчаарга суму Совединиң даргазының хүлээлгезин мурнунда дарга тургаш халашкан Хоңай ам үеде күүсетпейн турар хирезинде эргиде ап турган шалынын хевээр ап турар. Тере-Хөлдүң райкүүскому бо бүгүнү көре тура мынчага чедир кандыг-даа хемчег албайн турарын алгаш көөрге, райкүүском боду совет демократияның чурумун үреп турары тодаргай.

Бо чугула улуг кампания ажылдарның үезинде суму Совединиң даргазы чок турар чорук окта таарышпас. Бо дугайында Тере-Хөлдүң райкүүскому чоокку хүннерниң иштинде хемчег ап, Каргы суму Совединиң демократия ёзугаар соңгуттурган чаа даргазын школаның ажыл-агый эргелекчизинден хостааш, ону депутат хүлээлгезин күүседиринче киирери чугула.

Х. БЕГЗИ.

Школаларга одаар ыяш белеткээрин дүргедедир

Школага шеф

Эрзин районнуң Сарыг-Булуң чедиг чыл школазынга 1951—52 өөредилге чылында одаар ыяш белеткээр талазы-биле суурнуң чурттаачылары болгаш районнуң ажылчын, албан хаакчыттары сөөлгү үеде үш удаа шеф ажылы чоруткан. Ол шеф ажылдарынга район төвүнде ада-иелер эң-не идепкейлиг киришкен.

Ол чоруткан шеф ажылдарының түңнелинде 135 кубометр одаар ыяш белеткетинген. Ол дугайында школа өөренккизи шефчилерге боттарының өөрүп четиргенин илередип турар.

К. НАТПИТ-ООЛ.
Сарыг-Булуң 7 чыл школазы.

Колхозчуларның дузалааны

Каа-Хем районда «Октябрь 30 чыл ою» колхозтуң кежигүннери чоокта чаа бодунуң школазынга 1951—52 өөредилге чылында одаар ыяш белеткеп бээр талазы-биле шеф ажылы чоруткан.

Чаңгыс хүннүң иштинде 44 кижи шеф ажылы чоруташ 95 кубометр одаар ыяшты хап тургускан. Эң идепкейлиг ажылдааннар болза: колхозчу эш Дозур-оол баштаан бригада 14 кубометр ыяшты хап тургузар планныг тургаш, 24 кубометрни хап тургускан. Эш Каблуновтуң бригадазы 12 кубометрниң орнунга 19 кубометрни хап тургускан, эш Дарыманың бригадазы 7 кубометрниң орнунга 13 кубометрни хап тургускан. Оон өске бригадалар база-ла багай эвес ажылдаан.

А. МУИНУУ,
школа эргелекчизи.

Оттулар ыяш үзүктелип турар

Шагаан-Арыг хоорайда долу эвес ортумаа школа эрткен чылын одаар ыяшты четпес хемчээлдиг белеткеп алган ужурунда ук школаның одаар ыяжы ам үстүп турар. Ынчаарга одалга сезону төнеринге чедир ам-даа элээн үр үе бар.

Келир 1951—52 өөредилге чылында шак ындыг байдалды болдурбас төлээде, школага одаар ыяш белеткелин бо чылын чогуур хемчээлдиг-биле белеткээр чорук онза негетилип турар. Оон аңгыда ук школаның интернадында хүрүнеден хандырылгалыг урулгарның аъш-чемин районнуң садыг организациялары чогуур өйүнде үндүрүп бербес, саададыр болгаш чамдык саржаг, эзт сүт, рис чергелиг үүлдерни чедир бербейн турар чоруктар база бар. Бо дугайында районо болгаш райпо баштаар чери боттуг хемчег алыр болза чогуур.

Н. ЛОПСАН.

Областың чечен-чогаал конкурзунуң киржикчилеринге дузаламчы

Шүлүк чогаалының „чажыдының“ дугайында

Бистин Совет Эвилелинин бир сураглыг шүлүкчүзү, Сталинчы шанналдың лауреады М. Исаковскийнин бижээн үүлүн очулдуруп, бистин областың чечен-чогаал конкурзунга киржирин оралдажып турар аныяк шүлүкчүлерге үнаүрдүвүс.

1.

Шүлүк чогаалының талазы-биле боттарының күжүн шенетинип, үүү кандыгдаа болза, шүлүктү бижип чоруур, эң-не янзы-бүрү кижилерден чылдын-на каш үүс чагааларны ап турар мен.

Ол эштериниң төдүзүнге тус-тус чагаа бижип четикпейн барганымның хараазыбиле мыя сүмени бижип, меңээ салдынган айтырыгларның чамдыызын-даа болтайылбырлаайн.

Эштериниң барык-ла хөй нуруузунуң дилээри мындыг:

— Шүлүк чогаалының «чажыдын» биске ажыдып берип көрүңер. Эки шүлүк бижиптерде үүү херектиин чугаалап берип көрүңер.

Шүлүк чогаалында шынап-ла бир «чажыт» бар болгаш ол «чажытты» меңээ айтып бериптер кижи тыптыр үүве болза, меңээ оон ыңай үүнүң-даа хераа чок-тур ийин: эки шүлүктерни кезээде-ле бижип өөрени бергей эртикмен деп, база-ла эрте аныяк шаамда ынчалдыр бодап чораан мен.

Шүлүк чогаалының дугайында ындыг бодал чазыглыг дээрзи чугаажок.

Амыдыралдың бүгү-ле таварылгаларынга чаңгыс-аай үүлдежип, тааржы бээр шүлүк чогаалының ындыг «чажыды» турбас, туруп болбас-даа.

Шүлүк чогаадылгазында черле ынчаш, кандыг-бир «чажыт» бар-даа дижик, («чажыт» деп сөстү мен маңаа анаа-ла таарыштыр хереглээйн) ол «чажыт» дээрге, шүлүкчү бүрүзүнде аңгы болур. Ынчаарга бир шүлүкчүнүң «чажыды» өскезинге окта-ла таарышпас.

Мен бодаарымга, мынча дизе шын ышкаш: шүлүк чогаадылгазының «чажыдын» шүлүкчү үүгле боду, бодундан тып болур. Илереп үнер шүлүкчү бүрүзү ону бодундан эгелеп ажыдар» ужурлуг.

Шүлүктүң «чажыдын» эөлеп алыры дээрге, хамыктың мурнунда чогаадылгага тускайжыыры-дыр, кайы-бир өске кижээ эвес, а үүгле сеңээ тааржыры биле чугаала, үүнүң-даа дугайын үүгле сен чугаалап болур сен.

Шүлүкчү, кайы-ла бир ооң сеткилин хайныктырган болуушкун дугайында шүлүк бижээн дижик. Ол болуушкун шүлүкке киреринин мурнунда шүлүкчүнүң медерелин чайлашчок дамчып, ооң сеткилин дамчыштыр бүтүүр бодун эртери ол-дур. Ынчангаш ол болуушкунну тодарадып бижившаан, шүлүкчү шүлүүнде ол болуушкунну билгенин, аңаа бодунуң хамаарылгазын, сеткил сагыжын ыяавыла илередип көргүзүр. Өс кээр чугаалаарга, ол болуушкунну бодунуң медерели болгаш чүрээ-биле канчалдыр хүлээп алган-дыр шак-ла ынчалдыр дамчыдып турары ол. Ынчан ол кижи демги чоруктуң ышныг турганындан чайлап, хажыдып болбас дээрзи тодаргай.

Бо бүгүнү билип алыры, бодалды херек кырында боттандырары, шүлүк чогаалының «чажыдын» ажыдары ол-дур, шынында мында чажыт, онзагай үүве чок болза-даа.

2.

Мен маңаа чаңгыс чижек киириксейдир мен. Некрасовтуң «Кестинмээн дилиндек» деп сураглыг шүлүүн көргүзейн. Ооң утказы мындыг: күс дүжүп орайтаан, а шөлде бир таразчының ам-даа кезип ажаатынмаан дилиндек чери туруп калган. Ооң кестинмейн барган ужуру болза, ээзи ажылга чартыккан болгаш аар аарыгга таварышкан. Некрасовтуң шүлүк бижииринге тема болган амыдыралдың барымдаазы ол болуушкун дээрзи бо-дур.

Ол болуушкунну мен барык-ла ол хевээрдизин илеретим, ындыг болза-даа мээң ол дамчыдыымда ындыг-ла сагышка арткы дег үүве черле чок. Харын-даа анаа-ла хензиг аар-саар кылдыр билдинер-дир. Шынап-ла аараш, шөлде тараазын кезип четикпейн баар тараачыннар ховар эвес ышкажыгай.

Ол болуушкунну мээң илереткеним үүге кымны-даа серт кылбас, кымныдаа дүүретпезил? Үүге дээрге, мен ону кандыг-даа ат чок, үүнү-даа илеретпейн турар, кижиниң угаан, үүрээнге үүлүдаа сөглевейн турар, боттуң сеткили биле долдуртунмаан шүлүксүг утка зөңгүс чок сөстер биле чугаалаан-дыр мен.

Бо удаада мен ону өжегээр ынчандым. Чогаалдың үндезининге киирген амыдыралдың материалынга шүлүкчү кижиниң сеткил-сагыжындан «салып» киргениннден кайы хире хамааржырын көргүзер дээш ынчалдым.

Ам ол-ла болуушкунну номчукчуларга Некрасов канчаар дамчытканын көрээлиңер.

Орай күс-даа дүжүп келди.
Тааннар чанды,
Оңган бүрү хадый берген,
шөлдер куруг,
Куруг шөлде ам-даа кеспээн
дилиндек чер
Кударанчыг карачаасканн
артып калды.
Күжүр сыптар сымыранчып
турган-даа деп:
«Күскү хатты дыңнаарының
чалгаарангыын,
Чемгир, арыг баштарывыс
төгүлгүже
Черге чедир доңгаңнажыр
халаданчыын!
Дүшениң-не ужуп эртер
өөр-өөр куштар
Дүжүр савап, нугуп чип-чип
баар-дырлар,
Эзктир базып койгун сүзер,
хат-даа хап тур.
Эвис кайдал? Чүнү манап
олурарыы?»

дээш оон-даа өске.

Шүлүкчү чүнү чугаалаар дээнин оон ыңай билбээн-даа хиреңерде баштайгы одурутну номчуптарга бир-ле аарышкы үүректи ажыш кылыптар. Тараачынның ол хатка хаксын, койгунга бастырып, күшка-даа чиртип турар чаңгысыраан черинге эөргелиңер хөме ап келир...

Оон ыңай номчаан тудум-на аар-берге ажылга, түрегделге тутурган орус тараачынның дүрзүзү, үүгле чаңгыс оон эвес, ынчаардагы элеп түрээн, качыгдаан, караңгы бүдүүлүк бүгү тараачыннарның дүрзүлери чайгаар-ла көстүп келир-дир. Ол болза, анаа-ла эөзи кезип ап четикпээн дилиндек чер эвес, а ону өтүр эрге-шөлээ чок. дарлаткан чоннуң човулаңы деп үүве билдинип келир. Чогаалчы шуут кыйгырбаан хиреде-ле силерниң үүрээңерден ала-хөңнүнде дарлалга удур килеңиңер сыстып келир.

Ынчаарга үүл ам? Амыдыралдың анаа-ла бөдүүн барымдаазы Некрасовтуң дамчытканында шак ындыг улуг күштүг, шак ындыг мөөңней тыртып келир ужур-дузалыг апарган ужуру үүл?

Ужуру мындыг: Некрасов болза, ол анаа-ла бир бөдүүн болгу дег барымдааны кыры-биле көрген кижээ көстүрүнден ыракта-ла улуг кылдыр көрүп каан-дыр. Ооң иштинде башкы түлүкте көзүлбес таланы, ол—бодунуң шүлүкчү талантызының оду-биле чыдыпкан-дыр. Некрасов ону шүлүк чогаалынга болгаш номчукчуга үүмү-биле ажыткан-дыр. Некрасов болза, бодунуң үүрээнден кижи бүзүревейн баар аргажок шак ындыг хайныккан, шак ындыг сиңниккен сөстерни шүлүкке тып алган-дыр. Ол сөстер болза, ханы бодатынган сеткилге үдетирген, өйдүүп аарып келген сөстер-дир. Ол болза, Некрасовтуң чугаалаксаан үүвезин үүгле оларның дузазы-биле эң-не бүзүренчиг кылдыр чугаалап болур, өске солуур үүве чок сөстер ол-дур.

Шынап-ла, ам ол «Кестинмээн дилиндек» дугайында кандыг-бир оон өске хевир-биле, кандыг-бир өске сөстер-биле бижип болурун бодаар-даа аажок-тур...

Некрасовтуң хавыяалыы шак ындыг уран мергенинде болгаш мерген тывызыында... Шүлүк чогаалының «чажыды» ында, бо шүлүктүң-даа «чажыды» ында.

3.

Амыдыралдың кайы-бир болуушкуннарының дугайында шүлүкчүнүң шүлүүнде үүгле ооң шүлүкчү мергежили, үүгле ооң шүлүк хевирлиг чугаалап билири чайлаш чок илереп келир эвес, харын ооң-биле харугда шүлүкчүнүң бодунуң аажызы (характери) ооң бот-бүдүжү ооң тускайланчак кижизиг мөзүзү илереп келир.

Үүс шаа өске шүлүктериниң аразында, демги-ле Некрасовтуң шүлүктери бар дижик, ынчаарга кандыг-бир шүлүкчү: ие, ол Некрасовтуң аяны-дыр, ол ооң аажызынга тааржыр-дыр. Үүгле Некрасов ынчаар бижип болур кижи үүве деп, бистиң өндевейн баар ужурувус ында...

Маяковскийниң болгаш өске-даа улуг шүлүкчүлериниң шүлүктериниң дугайында база-ла ынчалдыр чугаалап болур.

Мээң бо дугайын сагындыра бергеним чылдагааны мындыг, чамдык эгелеп чоруур шүлүкчүлерге талант дээрге, шүлүкчүнүң бот-бүдүжүнде, аажызында бир-ле онзаланчак үүве бар боор кылдыр сагындырып турар. Олар талант дээрге, кайы бир дашкаартан кээп турар деп бодаарлар.

Ынчангаш ындыг шүлүкчүлер мындыг байдалга бо-ла таваржы берген турар. Чижээ, эш Н-ге чагаа бижиир сен: «Эргим эш, силериң шүлүүнер күүскет эвес, кошкак-тыр. Ооң кошкак чери хамыктың мурнунда үүдел дизе, силер ында чаа, бодуңарныы болгу дег үүве киирип шыдаваан-дыр силер, амыдыралга чагырты алган, чаа үүве чок-тур. Силер үүгле шүлүк чогаалынга шагда-ла белен болган таварылганы ажыглаан-дыр силер. Силер үүгле өске шүлүкчүлерден номчаан үүлүңнери өске сөстер-биле дамчыдып чугаалаан-дыр силер. Силерде шүлүк талазы-биле бот-амыдырал, оригиналдыг чорук четпес-тир» — дээш оон-даа өске.

Эш Н. ындыг чагааны алган дораанна чаасаан дужун харанып, өскелерге канчап-даа дөмейлешпес «бот-амыдыралдыг», «оригиналдыг» болуп алырын шиитпирлей бээр. Бодунуң хууда бижиг стилин «чогаадып» эгелээр, эң-не анаазывас, үш-үдүрүм таварылгаларны бодап тып, эң-не кайгамчыктыг дүрзү хевирлерни хереглеп эгелээр.

Олзуг оралдажыышкыннардан өөдлиг үүве болбазы тодаргай. Авыяастап, арны-бажын шинчи киирип, сагыжындала оригиналдыг ашаары-биле ойнаарындан өске үү-даа бүтпес.

Шүлүк бижиринин хөөмейин, бодунуң шүлүк аянын анаа-ла бодап кылып ап болбас деп үүвени билбес эш-тир ийин.

Шүлүкчү талант дээрге, кандыг-бир шүлүкчүнүң бодундан хамаарышпас чаягаар-ла итиктирип келир үүве эвес-тир. Ол дээрге, шүлүкчүнүң бүгү-ле иштики хөөн-шырайы-биле хан-дамырындан харылзаалыг.

Ынчангаштың харын, болбаазыраваан, культура талазы-биле хожудангай, билиг деңнели доскут кижи — черле бүдүжүнден шүлүк чогаадыштар салымныг-даа болза, кандыг-бир шыырак шүлүк чогаалы бижиптер дээрзинге канчап-даа бүзүреп болбазы ол-ла болгай. Ындыг шүлүкчү номчукчулар мурнунга үүнүң-биле үнер боор, сөглээр үүве чок.

Эгелеп чоруур шүлүкчүлер (үүгле шүлүкчүлер-даа эвес) өөренир, мергежиир херек дижир ужуру ында, ону дыка шыңгыы, делгеми-биле билип, хүлээр ужурлуг.

Аныяк шүлүкчүге өөредилге дээрге, үүгле шүлүк чогаздырының техниктиг арга, чурумнарын шиңгээдип алыры ол деп бодап болбас. Бүгү талазы-биле болгаш хандыр өөренир ужурлуг. Аныяк шүлүкчү өөренмишаан, хамыктың мурнунда боду кижизии-биле өзүп доругар ужурлуг.

А ол дээрге, үүгле номдан өөренгениниң түңнелинде четчи бээр эвес, ылангыя амыдыралга боттуу-биле, идепкейлиг киржилгениң түңнелинден болур. Шүлүкчү мырыңай-ла эгезинден тура бодун, (сөс кырында эвес, а херек кырында) амгы үениң ылаптыг байдалын ханы билир, мурнакчы кижи кылдыр белеткээр хүлээлгелиг.

Бис көрүп турувуста-ла амыдыралдың бүгү талаларында, кажан-бир шаг-да шоолуг эскертинмес чораан муң-муң, миллион-миллион бөдүүн совет кижилер, ам коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары, удуртукчулар, күрүне ажылдакчылары кылдыр өзүп келгилээн.

Бистиң шүлүкчүлеривис олче чүткүүр херек. Шүлүкчү дээрге, улустуң бедик культуразының эдилекчизи болгаш чаякчызы болганда, ынчангаш хожудангай, эртем билиг чок; идепкей чок болур ужур турбас.

(Уланчызы 4 дугаар арында).

Тайбың Пактызы дээш!

Кыдат улус тайбың дээш демисежип турар

ПЕКИН. Тайбың камгалалының болгаш америк агрессияга удур демиселдиң кыдат комитеди Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң төлээлери доктор Атал (Индия), Чоа Сык-Инь (Индонезия) болгаш Барчетт (Австралия) оларның Кыдатка чеҗип келгенинге алдар кылдыр байырлыг хуралды организаастаан. Ол хуралга янзы-бүрү демократтыг организацияларның 1000 ажыг төдээлекчилери олурушкан.

Тайбың камгалалының болгаш америк агрессияга удур демиселдиң кыдат комитединиң даргазы Го Мо-жо бүгү ниитиниң тайбың камгалалының хереэнге кыдат улус улуг салыышкынны киирген дээрзин демдеглевишаан, чугаалааны болза: «кыдат улус Азияның бүгү улустары-биле кады, оларның иштинде япон болгаш австрали улустар-биле кады Тайбың талалакчыларының ийи дугаар Бүгү-делегей конгрезиниң болгаш Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң шиитпирлерин долузу-биле боттандырар дээш шиитпирлиг демисежирлер. Америк империализм болза, Чөөн-чүктүң улустарының хоралыг дайзыны болур».

Хуралдың киржикчилери доктор Аталдың дайын кыпсыкчыларын шиитпирлии-биле буруу шаап турар чугаазын изии-биле байырлаан. Корей улус болза, кажан-даа, кымга-даа халдап көрбээн, тайбыңга ынак улус болур—деп Атал чугаалаан. Америк империалистер Азияны эжелеп алыр сорулга-биле Кореяга удур дайынны эгелээн. Ол дайын корей улуска чугаалап четпес улуг качыгдалды болгаш дүргелди таварыштырган. Америк шериглерни Кореядан доп-дораан үндүрерин шиитпирлии-биле негеп тур бис—деп Атал чугаалаан.

Хуралга чүве чугаалаан Чоа Сык-Иньниң чугаалааны болза, кыдат улус бодунуң хүш-күчүзүн чүгле бодунуң чурттун хостаарынга болгаш катыштырарынга ажыглаан эвес, харын Кореяга дузалаарынга болгаш Азияга, бүгү делегейге тайбыңны камгалаарының хереэнге ажыглап турар.

Катышкан Нациялар Организациязы кандыг бир блокту контрольдаар ужур чок. Бүгү делегейниң хосталгага ынак шылыг улустары бүгү ниитиниң тайбыны дээш демиселге катыжарлар деп Чоа Сык-Инь чугаалаан.

Австрали төлөө Барчеттиң медеглээни болза, Австралияның ажылчыннары катышкан болгаш бүгү ниитиниң тайбыңын камгалаар дээш демиселде идепкейлии-биле киржип турар. Олар америк шериг материалдарны сөөртүрүнден ойталап турарлар. Австрали ажылчыннар болгаш интеллигенция аар-берге байдалдар турза-даа, Австралияның тайбың камгалалының чөвүлелин, коммунистиг партияны болгаш улус демократчы организацияларны австралия чазак истеп хынап турза-даа демиселин соксатпайн турарлар.

Бистиң дайзынывыс—империалистер болза, Австралияның айыыл чок чоруунга айыылдыг байдалды Кыдат таварыштырып турар деп алгыржып турарлар. Ол нүгүл чылча шаптынган турар ужурлуг деп Берчетта чугаалаан.

Барчетт бодунуң чугаазын «Бүгү ниитиниң тайбыңын камгалап турар маадырлыг кыдат эки-турачылар делгерезин!», «Агрессчи планнарны үзери дээш, бүгү делегейге тайбың камгалаалы дээш демисел делгерезин!»—деп лозуңнар-биле төндүрген.

(СӘТА)

Норвегияда митингилер

ОСЛО. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң шиитпирин Норвегияның ажылчы чоннарының деткиишкинин болгаш Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Кыйгырыгның адаанда ат салыышкынының чыылдазын чорудар дээш чугаалажып көрүп турар. Норвегияда тайбың талалакчыларының митингилери үргүлчүлеп турар. Чуртта чорудуп турар боо-чепсеглээшкин ажылдарынга болгаш Барыын Германияны катап боо-чепсеглээринге удурланган буруу шавыышкыннарның резолюциларын митингилерге хүлээп ап турарлар.

Ол ышкаш митингилерни Тронхеймниң порт ажылчыннары, Бергенниң бетончу ажылчыннары, Мушен станцияның демир-орукчулары, Нарвик хоорайчың типография ажылчыннары, Харстадтың болгаш Санднестиң ажылчы чоннары база эртиргилээннер.

Ослоның хоорай трамвайының ажылчыннарының резолюциязында чугаалап турары болза:

«Тайбыңның Пактызын чарарының талазы-биле беш күрүнелерниң чөвүлел хуралын чыылдырар дээш чазактан санал үндүрген турарын негеп тур бис. Дайынның пропагандазын соксадыр дугайында хоойлуну чазак болгаш Стортинг хүлээп алган турарын негеп тур бис». Ставангерниң металлургия үлетпүрүнүң ажылчыннарының чаңгыс үнбиле хүлээп алган резолюциязында меделеп турары болза:

«Дайын белеткелинге киирип турар бүгү-ле чаа-чаа чарыгдалдар болза, бистиң чуртувустың ажылчы чоннарының материалдыг байдалын дорайтадып турар айыыл болур дээрзин көрүп, билип турар бис. Бис чаа дайынның белеткелинге киржирин күзевейн тур бис. Боо-чепсеглээшкинниң ындыг белеткели чуртту чүгле дайынче чыггап турар. Харын орайтаваанда Норвегия ол чоруктан үнүп алыр ужурлуг».

(СӘТА)

Улуг күрүнелерниң аразында тайбыңның пактызын чарары дээш

ПАРИЖ. Ла-Рошель хоорайның муниципальдиг чөвүлели, бодунуң хуралынга беш улуг күрүнелерниң аразында Тайбыңның Пактызын чарар дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүнүң ам болур бүгү-делегей чугаалажылгаларыбиле холбаштыр бодунуң күзелин илередип турар резолюцияны чаңгыс үнбиле хүлээп алган дугайын «Юманите» солун дыңнаткан.

Ла-Рошель хоорайның айытынган муниципальдиг чөвүлелиниң составынче 33 муниципальдиг чөвүлекчилер кирген оларның иштинде коммунистер биле депшилгелиг бөлүктерниң 10 кежигүннери, дөрт социалистер база РПФ-тиң (Деголльчи партияның) 19 кежигүннери бар.

(СӘТА).

Германияны боо-чепсеглээринге удур ажылчыннарның Европа конференциязы

БЕЛРИН. Март 23-те Берлинге Германияны катап боо-чепсеглээринге удур ажылчыннарның Европа конференциязы ажытынган. Европаның бүгү чурттарының ажылчыннарының төлээлери Германияның демократтыг республиказының найсылалы Берлинде чеҗип келгеннер. Ында Францияның, Бельгияның, Болгарияның, Финляндияның, ССРЭ-ниң ажылчыннарының төлээлекчилери бар. Француз төлээлер-биле кады Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының чиңгине секретари Луи Сайян база келген. Барселонаның ажыл соксадып турар ажылчыннарының төлээлекчизи база келген. Голландияның, Венгрияның, Польшаның, Данияның, Чехословакияның, Италияның болгаш Барыын Германияның ажылчыннарының төлээлекчилери конференция ажытынар хүндө чеҗип келгеннер.

Хостуг немец профэвилелдериниң катыжыышкынының Төп эргелели, конференцияның төлээлеринге байыр чедирбишаан, демдеглээни болза, «Германияны катап боо-чепсеглээринге удур ажылчыннарның европа конференциязының шиитпирлери дээрге, тайбың дээш бүгү ажылчын аңгының демиселинге база тайбың талалакчыларының бүгү-делегей шимчээшкининге улуг ажык-дузалыг болур».

Европа конференциязын белеткээр талазы-биле инициативчи комитеттиң адрезинге кончуг хөй санныг байырлыг телеграммалар келген.

Германияның бүгү зоналарының ажылчыннары ол конференцияны чыылдырганын улуг өөрүшкүл-биле уткаанкар. Барыын Германияны катап боо-чепсеглээрин болдурбас дээш, база оңбиле Европага америк империалистерниң шериг авантюраларын болдурбас дээш бүгү күштерин салырын олар боттарының төлээлеринге даастаннар.

БЕРЛИН. Март 23-те Берлинге Германияны катап боо-чепсеглээринге удур Европа чурттарының ажылчыннарының конференциязы байырлалдыг байдал-биле ажытынган. Конференцияда Европаның 18 чурттарының ажылчын аңгызының төлээлекчилери муң ажыг төлээлер киржип турар.

Конференцияның эртип турар чери страховой ниитилелиниң Төп бажыңының улуг залы Европа чурттарының национал туктары-биле болгаш чечектер-биле шиметинген. Ол зал шуут долган турган. Ында чүгле төлээлер эвес, а харын хөй санныг аалчылар, Германияның демократтыг республиказының хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери болгаш парлалганың төлээлекчилери киржип турар. Германияның катап боо-чепсеглээринге удур Европа чурттарының ажылчыннарының конференциязын чыылдырар талазы-биле эгелекчи комитеттиң көжигүнү Курт Ханиш конференцияны ажыткаш, тайбыңны камгалаарынга конференцияның улуг ужур-дузазын демдеглээн.

Дараазында конференцияның ажылында киржип турар Европа чурттарының ажылчын аңгызының төлээлекчилериннен тургустунган президиумну төлээлер адыш часкаашкыны-биле соңгаан. Конференцияның даргазынга Ренэ Сикс (Франция) соңгутурган.

Улуг Берлинниң бургомистри доктор Шварц болгаш Берлинниң страховой ниитилелиниң даргазы Биенхов олар байыр чедирип чүве чугаалаан.

Конференцияның хүн айтырыында: Германияны катап боо-чепсеглээринге удур демиселге Европа чурттарының ажылчы чоннарының болгаш профэвилелдериниң чаңгыс-аай хөделишкини» деп чаңгыс айтырыг турарын конференцияның даргазы Сикс, чарлаан.

Бо айтырыгның дугайында Август коньецний (Барыын Германия) илегкел кылган.

(СӘТА).

Белгияның коммунистиг партиязының съездизи

ГААГА. Брюселден алдынган медээлер ёзугаар алырга, март 23-те Бельгияның коммунистиг партиязының Х съездизи ажытынган. Аңаа чурттуң тус-тус хоорайларының болгаш суурларының партия организацияларының төлээлекчилери олурушкан. Съездини Бельгияның коммунистиг партиязының чиңгине секретари Лальман кыска сөсбиле ажыткан.

Совет Эвилелиниң коммунистиг партиязының Төп Комитединден келген мооң адаанда байырлыг чагааны съездиниң киржикчилери улуг өөрүшкү-биле уткааннар:

БЕЛЬГИЯНЫҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ СЪЕЗДИЗИ

Бельгияның коммунистиг партиязының Х съездизинге изиг байырны чедирип, ажылчы чоннарның амыдыралчы эрге-ажыктары дээш демиселге чедишкиннерлиг болурун акы-дуңма партияга күзедивис.

ССРЭ-ниң коммунистиг Партиязының Төп Комитеди.

Съездиниң киржикчилери бүгү делегейниң ажылчы чоннарының улуг баштыңчызы эш Сталинга алдар кылдыр, совет улуска алдар кылдыр диңмиттиг адыш часкаашкыны тургусканнар.

Съездиге олурушканнар болза, Кыдаттың, Японияның болгаш өске-даа чурттарның коммунистиг партияларының байырлыг телеграммаларын адыш часкаашкыннары-биле уткааннар.

Съезд ажылын үргүлчүлеп турар.

Съездиге даштыкы төлээлер келир ужурлуг турган. Ындыг болза-даа бельги эрге-чагыргалар оларның съездиге келирин чөпшээревээн.

Голланд радионуң дамчытканын ёзугаар алырга, коммунистиг партияларның Бельгияга келген 15 даштыкы төлээлекчилерин март 23-те бельги полиция тудуп хоругдаан. Улус демократиязының чурттарының чаңгызының-даа төлээлериниң съездиге киржирин чөпшээревээн болгаш Англияның коммунистиг партиязының төлээлерин база съездиже эртирбээн.

(СӘТА).

Кореяда болуушкуннар

Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Кореяның улус-демократтыг республиказының Улустуң армиязының Кол командылалының март 26-да дамчыткан медээзинде чугаалап турары болза, фронтунуң бүгү участоктарынга Улустуң армиязының кезектери кыдат эки-турачылар-биле кады дайзынга удур кадыг-дошкун тулчуушкуннарны чорудуп, оларга улуг чидириглерни таварыштырган.

Марттың 24-те Сеул уунга Улустуң армиязының кезектери Сеулдуң сонгу талазынга дүшкен дайзынның парашют десантызынга удур тулчуушкуннарга дайзынның 2.100 солдаттарын болгаш офицерлерин өлүрген болгаш балыглаан, база чамдыктарын тутқулап алган. Ол тулчуушкуннарга дайзынның 7 танчалары, 3 автомашиналары чылча шаптырган болгаш 1 самолёду аңдара атырган.

(СӘТА).

Корей тараачыннарның хлеб дээш демисели

ПХЕНЬЯН. Кореяның көдээ суурларында часкы тарылга кампаниязы эгелээн. Тарылганы хуусаазында доозар болгаш америк интервентилериниң болгаш лисынманчы дээрбечилериниң көдээге таварыштырган үрегделдериниң ужуктарын чок кылыр дээш тараачыннар бүгү-ле күштерин берип турарлар.

Эжелелге таварышкан районнарда, американчы-лисынманчы солдаттар тараачыннарны үптеп дээрбеден ап, малдарын сүрүп ап, тарылгага белеткеп алган үрезиннерин хунаап алгаш сөөртү бергеннер, кедээ ажыл-агыйның чепсек херекселдерин үреп чок кылганнар. Хыннамның эң улуг химиктиг удобрение комбинадын үреп каапканнар. Хөй муң тараачыннар шуут чүзү-даа чок ыыдыр үптетирген. Мурнуу Пхеньян провинциязының Чжусе волостизинде Лендәмри суурга турган 83 баш улуг мыйыстыг малдарган чүгле 20 баш артып калган болган. Ол-ла провинцияның Менсан уезминде Нодэкри деп суурга 126 тараачын ажыл-агыйлардан 111 ажыл-агыйлар өртетинген, үрегдетинген болгаш үптетинген. Соңгу Пхеньян провинциязының Донам волостизинге американчы-лисынманчы агрессчилер 450 ажыг тараачын бажыңнарны өртеткеннер, 710 баш улуг мыйыстыг малдарны, 90 ажыг хаваннарны муң дагааларны, үрезин материалдарының 40 хуузун алгаш барганнар, кедээ ажыл агыйның чепсек-херекселдерин колдуунда шуптузун өртедипкеннер.

Кореяның улус-демократтыг республиказының чазаа бергелерни ажып тиилээр болгаш америк эжелелдиң уржуктарын чок кылыр талазы-биле тодаргай хемчегленни айыткан тарылга кампаниязын чорудар дугайында 1950 чылдың, декабрь 12-де болгаш 1951 чылдың январь 25-те тускай доктаалдарны хүлээп алган.

Кедээ чурттакчыларның дугайында болгаш кедээ ажыл-агыйны катап тургузар дугайында Кореяның улустуң чазааның сагыш салыышкыны ол шиитпирлерде тодаргай көргүстүнген. Провинцияларда, уездаларда болгаш волостилерде күрүненің үрезин фондузундан чазактың ол шиитпирлерин ёзугаар тараачыннарга үрезиннерни үлеп берген. Үрезиннерни бот-боттарынга садыглажыр дугайында тараачыннарның ортузунга улуг ажылды чоруткан. Ээзи чок артып калган болгаш төрээн чуртунуң өскерликчилериниң черлерин биче черлерлиг тараачыннарга үлеп берген.

Чазактың ол доктаалдарынга тараачыннар кончуг түүлдүг деп ужурашканнар. Январьде республиканың соңгу кезээнге тараачыннарның провинция съездизи болуп эрткен. Февральде республиканың кедээ суурларынга тараачыннарның хуралдары болуп эрткен, аңаа часкы тарылга кампаниезинге белеткел айтырыының дугайын чугаалашкан. Съездилерниң киржикчилери боттарын хостатканы дээш улус армиязынга болгаш кыдат эки-турачыларга, улус чазааның оларга көргүзүп турар дузаламчызы дээш изии-биле өөрүп четиргенин чаңгыс эп сеткил-биле илереткеннер. Тараачыннар дайын үезиниң кадыг бергелерин ажыл тиилээр болгаш тарылга шөлдерин кызырбайн тургаш часкы тарылганы дүрген хуусаада чорудар, бедик дүжүттү алыр деп хүлээлгелер алганнар.

Ол хүлээлгелерни ам амыдырал кырында боттандырып турар. Соңгу Пхеньян провинцияның Ыйчжу уезминде Унчхонри суурнуң тараачыннары кедээ ажыл-агыйның бүгү чепсек-херекселдерин кыска хуусаада септеп алганнар. Мурнуу Пхеньян провинциязының Каноэ, Кандон, Сукчхонь болгаш өске-даа уездилеринде тараачыннар боттарының аразында шынарыг үрезиннерли орнажып алганнар, ынчангаш эрге тарылар культураларның үрезиннери-биле боттарын бүрүн хандыртынып алганнар.

Суурларда болгаш кедээ суурларда бедик дүжүт дээш патриоттуг чарыш калбара берген. Чаартыкчы-тараачыннар боттарының дуржулгаларын кады чаңгыс суур чурттуг тараачыннарга өөредип турарлар. Тяган провинциязының, Чосен уезминде Санбокри суурнуң тараачыны Пак Ин Ен ристиң соок тарылгазын чоруткан. Ынчангаш ол эрткен чылын ристи анаа тараанындан ийи катап хойну алган. Пак Ин Ен ам агроном бөлүмүн удуртуп турар. Ол суурнуң тараачыннары тарылганы бо чазын Пак Ин Енниң ол аргазы-биле чорудар деп шиитпирлеп алганнар. Кедээ ажыл-агыйның, чорударының мурнакчы аргаларының пропагандазын кедээ ажыл-агый станцияларының дуржулгалыг ажылдакчыларының удуртулгазы-биле чорудуп турар.

Америк интервентилерге ажыл малдарын алыскан болгаш өлүрткен миллион-миллион тараачыннар ам ажыл малдарын болгаш кедээ ажыл-агыйның чепсек херекселдерин кады ажыглаарының звениелерин организастап турарлар. Ындыг звениелерин ам республиканың бүгү суурларында организастап турар.

Америк эжелекчилер түр эжелеп турган районнарында кедээниң кудуку удуртур ажылдакчыларының хөй кезиин өлүргүлеп кааннар. Улус чазааның инициативи-биле марта уезди бүрүзүнде партия болгаш хөй ниити организациялары үш хонук хуусаалыг семинарлар чорутканнар, аңаа кедээ улус комитеттериниң даргалары, күш ажыл партиязының кедээ организацияларының даргалары, бүгү Кореяның тараачыннар эвилелиниң, Кореяның демократтыг аныяктарының эвилелиниң болгаш Кореяның демократтыг херээженнер эвкиелиниң кедээ организацияларының даргалары өөренип эрткеннер.

Часкы тарылга ажылдары эгелей берерген.

Америк агаар араатаннары, тараачыннарны агаардан пулеметтар-биле хөө боолап хүндүс ховуга ажылдаарынга моондак болуп турарлар. Тайбың ховулар дайын шөлдери-биле дөмей апарган. Ында сайзырадып турар черлериниң чанында бичии траншейлер, онгужугаштар болгаш бомбадан камгаланыр бичии оңгарлар тургустунган, халдаашкын үезинде тараачыннарның өг бүлелери ынаар чаштынып турарлар. Тараачыннарның хөй кезии хову ажылдарын арга чоктуң кырындан дүне кылып турар апарганнар.

Республикада тарылга кампаниезин чорударынга шаптык кылыр ужар түүлдүң тускай кезектерин тургузар дугайында Макартур дужааган деп чоокта чаа билдине берген. Америк агаар араатаннары тараачыннарны болгаш ажылчы малдарны кончуг чоок чавыс ужудуушкундан хөве боолавышаан, тараачын ховуларның кырынга сиилеп турарлар.

Корея тараачыннарның хлеб дээш демисели амыдырал, хосталга болгаш чуртуң хамаарышпас чоруу дээш америк империалистер-биле демиселче хуула берген. Бо дайынга тиилелге корея улустуу болурунга, а америк империализм бүрүну-биле чылча шаптырарынга кореяның тараачыннары бүзүреп турарлар.

(СӘТА).

Шүлүк чогаалының „чажыдының“ дугайында

(Төнчүзү. Эгези 3 дугаар арында.).

Шүлүк чогаалының «чажыды» бо-ла бүгүде.

Ындыг турбужа эгелеп чоруур дыка хөй шүлүкчүлер мону билбези хараадан-чыг. Маңаа хөй чижек көргүзүп болур. Болганчок-ла мындыг таварылгаларга барып үзүп турар:

«Мен шүлүк бижип эгелээнимде талантылыым ол-дур. Мээң өзүлдемге талантым дузалаар ужурлуг...» — деп шиитпирлеп алыр.

Редакциялар болгаш литконсультациялар-биле бижиглежип эгелээр. Ол эш, мээң шүлүүмнү парлап үндүрер, а парлаарынга арай кошкак болу берзе, адаглаарда ону эки бижиирин литконсультация аңаа тайылбырлап бээр, ынчаарда хамык-ла чүве шуудааны ол ыыдыр билгеш чоруп бээр.

Допчузу-биле чугаалаарга, оон эки шүлүктер бижииринге аңаа дузалап, кым-на бир кижи: шак ону-ону бижи, ынчалдыр-ынчалдыр бижи, ёзулуг-ла шүлүкчү апаар сен дээр боор деп чиигибиле найтааш, бүгү-ле идегелин литконсультацияга ынаныш каар. (Эгелеп чоруур шүлүкчүлер дооза ындыг деп окта болбас, ынчалзажок ындыглар эвээш эвезин сөглеп каайн).

Чаңгыс чижек киирейн.

Эгелеп чоруур шүлүкчү С. Ленинградтың «Звезда» журналынче шүлүктерин чоруткан. Киирер черни камнаш, ол шүлүктерни маңаа киирбээйн. Кошкак, өтүнген, бижикке пат билгиде бижээн шүлүктер дээрзинге бүзүрээрин дилээйн.

«Звезда» журналдың редакциязы авторга дыка делгеренгей болгаш тоң-на шын чагаа бижээн. Ооң иштинде чамдык мындыг үүлдерни демдеглээйн: «Шүлүктериң темазы шын-дыр. Ындыг болза-даа, ол херектиг болгаш чугула темада силер бодуңардан хөлүн эртир эвээшти киргендир силер. Ооң иштинде шүлүкчүнүң чогаадыкчы онзагай байдалы ам дээрезинде кончуг кошкак билдинип турар-дыр. Чаа чидиг үлегер-дүрзүлер чок-тур. Ийиги чергениң, кирери албан эвес кезектер-биле шөйлүп чоруй барган-дыр. Ол чорук... ук шүлүктерни баксыраткан-дыр...» дээш оон-даа өске.

Ол чагаа авторнуң сагыжынга көңгүс-ле четпээн. Ынчаар орта менче бижээн.

«Мен бодумнуң шүлүктеримни журналдарже чорудуп-ла турар кижидир мен, ындыг болза-даа, оортан келген санында көңгүс билдинмес харыылар алыр-дыр мен... Бир эвес мээң шүлүктерим таарышпас чүве болза, черлө чогум чүзүндел дээрзин биликседим. Оон башка хомуданчыгдыр». Автор адак сөөлүнде мынча дээн «мээң шүлүктеримни багай болурга киирбейн турар эвес, а чүгле оларны чоруткан шүлүкчү билдингир эвес, сураа үнмээн автор С. боорга үндүрбейн турар-дыр».

Мен бодаарымга, эш С. «Звезда» журналдың литконсультациязынга хомудаар барымдаа чок. Литконсультация ооң шүлүктерин кичээнгейлиг көрген-дир. Оларны шын үнелээн болгаш ооң кол четпестерин шын айыткан. Литконсультация оон артык кылып шыдавас. А ол четпестерни канчап эдерил, ону автор С. боду бодаар ужурлуг. Ооң орнунга ону өске кым-даа кылып шыдавас.

Эш С. редакциядан «кеңгүс билдинмес» чагаа ап турарын меңээ чагаазынга бижээн-не харын. Мен бодаарымга, эш С. чижээлээрге, шүлүктериң чаа шинчилии деп үүл, оларның оригиналдыы деп үүл, шүлүкчүнүң бот-бүдүш мөзүзү деп үүл дээрзин шынап-ла билбейн турар ышкаш.

Ынчаарга, кайы-бир чүвени билбес болзуңза оон уштунуп үнер эжик чаңгыс: билирин, шиңгээдип алырын ораладаш, бодуң күжүң үндүр, өөренип ал. Сээң орнунга өске бир чижи кылыптар деп идегеве. Өске эштер сеңээ дузалажып болур, бир-ле чүвени сөглеп бээр, сүмелээр, ындыг болза-даа, черле ынчаш кол чугулазын сен бодуң кылыр ужурлуг сен.

Бистиң литконсультацияларывыста бүгү-ле чүве бүрүнү-биле шупту дески эвезин билирим илдең. Литконсультациялар анаа-ла душпа келбиже харыылаарын ораладашпайн (чамдыкта таварышкылаар болдур ийин), а эгелеп чоруур шүлүкчүлер боттарының чазыгларын билип алырынга ылаптыы-биле дузалаар кылдыр, черле дээре ажылдаарының талазында чижи мен. Бо бүгү хөлчок-ла чөп. Ындыг болза даа, эгелеп чоруур шүлүкчүлериниң литконсультацияларга болгаш редакцияларга хомудалдарының аразында билбейн барганы, чөптүг эвези болгаш хүлээвези үүлдерден аңгыда харын-даа үр-чар шуугаазыннар хөйү-биле көстүп турарының барымдааларын ыыт чок эрте берип шыдавас мен.

4.

Шүлүк чогаалының «чажыдын» ажыдары дээрге, ооң иштинге бодунуң турар черин тып, алыры-дыр, сен аңаа чүнү кылып шыдаар сен, кандыг шүлүкчү чепсектиг сен, ону кайы хире үүмү-биле ажыглап шыдаар сен.

Ындыг болза-даа, ол ыракта-ла четпес Чаңгыс ол-ла кижиниң чогаадып турар шүлүк чогаалдарынга безин кезээде-ле ажыдып каан турар ол-ла «чажыдын» ажыглап болбас. Шүлүкчүнүң чогаал бүрүзү (бир эвес ёзулуг талантылыг чогаал болза) боду тускай «чажыттыг» болур...

Мен мооң-биле, шүлүкчү кезээде-ле бурунгаар депшип, ылаптыг байдалды илередириниң чаа-чаа аргаларын тып, чаа-чаа тывыглар-биле шүлүк чогаалын байыдып, ооң чаа-чаа «чажыттарын» ажыдар ужурлуг дээрзин мынчангаш чугаалаксап турарым ол. Чүгле мындыг таварылгаларда шүлүк янзы-бүрү, бот амыдыралдыг, ёзулуг эки болур дээрзин чугаалаксадым.

Ындыг болза-даа кижи ол үүлдерни чеҗип алырда, хамыкты мурнай шүлүкчү салымныг болза, амыдырал-биле чоок харылзаалыг болза, четче билиглиг болгаш карак шимген ажылдап чоруур эвес, а ону канчаар кылырын, ыяавыла кылып шыдаарынга быжыыбиле бүзүрээр болза, ам чедип ап болур.

Харыысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

ЧУУНДУ ТӨГЕР ОҢГАРЛАРНЫ БОЛГАШ ПОКТУГ ӨСКЕ-ДАА ЧЕРЛЕРНИ ЧОГУУР ӨИҮНДЕ АШТААР

Почта, өдекте, хирде халдавырлыг аарыгларның: ижин тифиниң, ижин аарыының, паратифтиң, ол ышкаш кыжаның болгаш өске-даа аарыгларның микробтары бар турар.

Хир довуракка сииликсеш, кудуктарда болгаш хөөлбектерде сугларны хирлендирер. Довурак-биле хирленген суг массалыг аарыгны үндүрүп болур.

Албаннаар бажыңнарның шалазын хирлендирбеңер. Идиктиң дузалакчызы-биле халдавырлыг хир чурттаар бажыңга келдинип, ынчангаш бажың иштин кургагга ширбиирге довурак-биле кады аъш-чемге, савага чышпынар болгаш ол ышкаш думчук үттерин, аасты дамчыштыр кижиниң иштинге кирип болур. Бичии уруглар шала кырынга союп чорааш бодунуң аскынче халдавыр киирип болур.

Бажыңнар чаны болгаш кудумчу арыг болган тудум-на халдавырлыг аарыглар эвээш болур.

Арыглалга болгаш корум-чурум дээш демисежиңер.

Арыг-шевер—кадык чоруктуң үндезини.

САНИТАР ЧЫРЫДЫЫШКЫННЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БАЖЫҢЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинкин кудумчузу, бажың, 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62; харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партия амыдыралының, культура, литература болгаш уран-чүүл килдистериниң—3—88; харыысалгалыг секретарының, пропаганда болгаш агитация, кедээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа килдистериниң—3—68; иштики информация, бухгалтерияның—3—65.

Б00646 Облкүүскомнуң типографиязы